

**ABD
BVD**

ASSOCIATION BELGE
DE DOCUMENTATION

BELGISCHE VERENIGING
VOOR DOCUMENTATIE

Bladen voor **DOCUMENTATIE** Cahiers de la **DOCUMENTATION**

Trimestriel | Driemaandelijks septembre | september

De gebruikersrevolutie

Muntpunt

de beleving in het
hart van Brussel

Le renouveau d'une bibliothèque scolaire

l'exemple de Saint-Boniface-
Parnasse à Ixelles

Het VOWB-pilootproject voor een gedistribueerd depot van gedrukte biomedische tijdschriftencollecties

Internet,

une histoire belge

Compte rendu / Verslag

Bladen voor DOCUMENTATIE Cahiers de la DOCUMENTATION

Trimestriel | Driemaandelijks septembre | september

Ont participé à ce numéro Werkten mee aan dit nummer

Christopher Boon
Sara Decoster
Guy Delsaut
Stéphanie Fort
Catherine Gérard
Jacques Henrard
Paul Heyvaert
Simone Jérôme
Alain Reisenfeld
Arnaud Seeuws
Claire Sinke
Marc Van den Bergh
Dominique Vanpée
Natacha Wallez
Stephanie Wolbeek

Rédactrice en chef Hoofdredacteur

Sara Decoster

Mise en page Opmaak

Véronique Monnier

Conception de la couverture Coverontwerp

Image Plus

Image de couverture Afbeelding cover

Post-it
Par / door
Monique Gilbert

Impression

Druk

Ciaco

Pour tout renseignement sur les *Cahiers de la documentation*
ou pour soumettre un article :

Voor alle inlichtingen over de *Bladen voor documentatie*
of om een artikel voor te stellen:

cahiers-bladen@abd-bvd.net

Sommaire Inhoudstafel

68ème année - 2014 - n° 3

68ste jaargang - 2014 - nr 3

▪ Éditorial - Woord vooraf	3
▪ De gebruikersrevolutie Aad Brinkman	4
▪ Muntpunt Beleving in het hart van Brussel Eva Drees en Jana De Meulemeester	8
▪ Le renouveau d'une bibliothèque scolaire L'exemple de Saint-Boniface-Parnasse à Ixelles Aurélie Maroquin	15
▪ Het VOWB-Pilootproject voor een gedistribueerd depot van gedrukte biomedische tijdschriftencollecties Katrien Alewaeters, Cathy Bruschini, Ann De Meulemeester, Inge Discart, Imke Hansen, Anke Jacobs, Dirk Schoonbaert en Paul Sijsmans	22
<i>Compte rendu – Verslag</i>	30
▪ Internet Une histoire belge Stephanie Wolbeek	
▪ Nouvelles parutions – Nieuwe publicaties	34
▪ Regards sur la presse – Een blik op de pers	36

Les sommaires depuis 1947 et les articles des numéros 1999/1 à 2014/3
sont disponibles à l'adresse :

<http://www.abd-bvd.be/cahiers.php>

De inhoudstafels sinds 1947 en de artikels van de nummers 1999/1 tot 2014/3
zijn beschikbaar op:

<http://www.abd-bvd.be/bladen.php>

Publié par
Association Belge de Documentation, asbl
c/o Bibliothèque royale de Belgique
Boulevard de l'Empereur, 4
1000 Bruxelles
Belgique

Les articles n'engagent que leurs auteurs
De inhoud van de artikels valt onder de
verantwoordelijkheid van de auteurs

Uitgegeven door
Belgische Vereniging voor Documentatie, vzw
p/a Koninklijke Bibliotheek van België
Keizerslaan 4
1000 Brussel
België

Le 4 août 1914, les troupes allemandes franchissent la frontière belge. La Belgique entre alors dans une grande guerre, longue et déshumanisante. Cet été, de nombreuses cérémonies ont commémoré ces événements, partout dans notre pays. Un siècle s'est écoulé, et il est sans doute toujours inutile de se poser la question du sens devant les atrocités de la guerre.

Pays neutre, victime d'une attaque brutale, la Belgique peut compter sur un large soutien de la part de la communauté internationale. Des villes comme Dinant, Tamines, Aarschot et Termonde sont ravagées. La destruction de la bibliothèque universitaire de Louvain, survenue les 25 et 26 août, provoque aussi une indignation sans précédent et alimente la sympathie pour les Alliés outre-Atlantique¹. La démolition d'un patrimoine intellectuel devient le symbole d'une violence aveugle.

Au lendemain de la guerre, il faut reconstruire. Dans ce contexte, les objectifs de formation et de démocratie deviennent des enjeux cruciaux. Dès 1919, le suffrage universel est introduit, assurant les intérêts d'un peuple qui vient de passer quatre années dans les tranchées ou sous l'Occupation. Parallèlement, la nécessité de renforcer l'instruction se fait sentir et la loi Destrée sur les bibliothèques publiques est adoptée en 1921². A partir de ce moment-là, la lecture publique sera régulée par l'État. La bibliothèque remplit un rôle de démocratisation et de développement intellectuel.

Ces deux fonctions ont toujours été étroitement liées à la raison d'être de la bibliothèque et de la documentation. Une bibliothèque ou un centre de documentation n'est pas synonyme d'un simple dépôt de livres, d'archives ou d'objets divers. Si des documents doivent être conservés, c'est dans l'objectif d'en avoir une utilité pour les usagers actuels ou futurs et pour le renouvellement de nos connaissances.

Op 4 augustus 1914 steken de Duitse troepen de Belgische grens over. Vanaf dat moment maakt België deel uit van een grote oorlog die lang en onmenselijk zal zijn. Het zijn die gebeurtenissen die deze zomer overal in ons land door talrijke ceremonies herdacht werden. Er is een eeuw voorbijgegaan, maar de vraag naar de zin van oorlogsgruwel blijft wellicht nietszeggend.

Als neutraal land en slachtoffer van een brutale aanval kan België op brede steun rekenen binnen de internationale gemeenschap. In steden als Dinant, Tamines, Aarschot en Dendermonde heerst verwoesting. Ook de vernieling van de Leuvense universiteitsbibliotheek op 25 en 26 augustus veroorzaakt bijzonder veel verontwaardiging en zorgt aan de andere kant van de oceaan voor de nodige sympathie voor de geallieerden¹. De vernietiging van intellectueel erfgoed wordt beschouwd als een vorm van blind geweld.

Na de oorlog moet er heropgebouwd worden. Onderricht en democratie zullen hierbij bepalende factoren zijn. In 1919 wordt het algemeen stemrecht ingevoerd, ten voordele van de volksmensen die vier jaar in de loopgraven of in bezet gebied hebben doorgebracht. Mede omdat er tegelijkertijd een investering in opvoeding nodig is, wordt in 1921 de Wet Destrée voor openbare bibliotheken doorgevoerd². Het is vanaf dat moment dat de overheid de openbare lectuurvoorziening regelt. De bibliotheek vervult een rol van democratisering en geestelijke ontwikkeling.

Deze functies zijn eigenlijk altijd al nauw verbonden geweest met het wezen van bibliotheek en documentatie. Een bibliotheek of documentatiecentrum is niet enkel een opslagplaats. Als documenten bewaard moeten worden, dan is dat opdat ze van nut zouden kunnen zijn voor actuele gebruikers, voor toekomstige generaties, voor de vernieuwing van onze kennis.

¹ Derez, Mark. The burning of the library of Leuven and the international response [en ligne]. In *Historiker Dialog*. Leuven, 7 mai 2013 (consulté le 2 septembre 2014).
<<http://www.historikerdiallog.eu/sites/historikerdiallog.eu/files/content/files/Lecture%20Derez%20Leuven%207%20May%202013.pdf>>.

² Delforge, Paul. La loi sur les bibliothèques de 1921 : Jules Destrée le précurseur. *Les Cahiers de l'éducation permanente*, décembre 2011, vol. 39, *Politique de lecture publique : nouveau décret, nouvelles pratiques de lecture en Fédération Wallonie-Bruxelles*, p. 15-19.

DE GEBRUIKERSREVOLUTIE

Aad BRINKMAN

Adviseur Informatie Management

▪ Professionals die grote hoeveelheden informatie beheren voor bedrijven zullen worden geconfronteerd met een grote revolutie. Revoluties gooien bestaande systemen en structuren omver. En zodra de geest uit de fles is, valt een revolutie niet te sturen. Informatieprofessionals die denken dat ze hun zaakjes goed op orde hebben door de informatie van een organisatie goed en gestructureerd te beheren zullen de eerste slachtoffers van deze revolutie zijn: de gebruikersrevolutie.

▪ Les professionnels chargés de la gestion de grandes quantités d'information en entreprise seront confrontés à une profonde révolution. Toute révolution se caractérise par le bouleversement des systèmes et structures existants. Et dès que la révolution éclate, il n'est plus possible de la maîtriser. Les professionnels de l'information qui pensent fournir du bon boulot par une gestion méticuleuse et structurée des informations d'un organisme seront les premières victimes de cette révolution : la révolution des usagers.

Op de IT-afdeling hebben ze al wat meer ervaring met de gebruikersrevolutie. Hier en daar nam een gebruiker zijn eigen laptop of smartphone mee naar zijn werk. Maar sinds de intrede van de iPad en andere tablets is het dwelen met de kraan open. De eerste reactie van IT-professionals was voorspelbaar defensief. Net als bij informatieprofessionals hebben IT'ers (met name beheerders) een zeer conservatieve en behoudende houding ten opzichte van elke vernieuwing. Immers: elke vernieuwing is een bedreiging voor de stabiliteit en continuïteit. Innoveren is vervelend, en als het dan toch moet gebeuren wil de informatieprofessional dat zorgvuldig en langzaam doen. Het liefst in zo beheersbaar mogelijke projecten en om de vaart er helemaal uit te halen wordt er enthousiast gebruik gemaakt van een Prince2-projectmethode die zo gefaseerd is, dat het uitstekend te gebruiken is als vertragende of zelfs verlamme factor. Maar de innovatie van de gebruikersrevolutie valt niet te managen, het is niet in een Prince2-project te vangen. Gebruikers houden zich niet aan de regels die ooit eenzijdig vanuit de organisatie zijn afgekondigd.

(en in eerste instantie ook vaak managers en directeuren) die het apparaat introduceerden en zowel op de IT-afdeling als op de informatieafdeling op veel onbegrip en onwil stuitten toen de iPad op informatiebronnen aangesloten moest worden.

Tot de introductie van de iPad werd elk nieuw device geïntroduceerd via de corporate weg. De eerste laptops werden in bedrijven gebruikt en het heeft vele jaren geduurd voordat de consument laptops ging kopen. Hoewel het voorbeeld van de iPad heel duidelijk is, schuilt er een groot gevaar in: onderschatting. Vooral voor de informatieprofessional. Die kan door dit voorbeeld denken: "Eigenlijk is dat gewoon een technische innovatie en zolang er een interface van mijn databron naar een nieuwe interface gemaakt kan worden vind ik het best". Als dit de attitude is van informatieprofessionals bij organisaties waar ik adviseer, beveel ik het management aan hierop in te grijpen en in het uiterste geval deze informatieprofessionals te ontslaan. Ze vormen namelijk een zeer grote bedreiging voor de continuïteit en concurrentiekracht van de organisatie.

Wat houdt de gebruikersrevolutie precies in?

De kern van de gebruikersrevolutie is *consumerization*. De ontwikkeling waarbij nieuwe technieken en functionaliteit eerst massaal in de consumentenmarkt worden geadopteerd, waardoor organisaties gedwongen worden die technieken en functionaliteit ook toe te staan. Wie dit niet herkent doet er goed aan om eens na te gaan hoe de iPad zijn intrede deed in zijn eigen organisatie. Ik moet de eerste organisatie nog tegenkomen waarbij IT'ers en informatieprofessionals als eerste het potentieel in de iPad zagen en daarvoor ondersteuning realiseerden. Nee, vrijwel zonder uitzondering zijn het de gebruikers

Consumerization en BYOD zijn géén IT-uitdagingen, maar informatieuitdagingen!

Op IT-afdelingen is BYOD een populaire term geworden. Het staat voor *Bring Your Own Device*. Het is een architecturaal uitgangspunt waarbij zowel op het niveau van de IT-infrastructuur als op de presentatielaag universele koppelingen kunnen worden gemaakt met welk device dan ook.

De informatieprofessional die denkt dat BYOD een IT-uitdaging is, heeft het mis. Het is begrijpelijk dat hier door informatieprofessionals zo over

wordt gedacht; ze worden op het verkeerde been gezet door de D van BYOD. Als het over devices gaat, is het inderdaad een IT-uitdaging. Maar BYO is de grote gebruikersrevolutie! Het device hebben ze al, maar dat is slechts het begin.

Waar in informatie-architectuur geen rekening mee wordt gehouden is BYOI: *Bring Your Own Information*. Of wat te denken van: *Bring Your Own Data? Of Bring Your Own Channel?* Nieuwe medewerkers die de arbeidsmarkt op komen zijn zogenaamde *digital natives*. Ze weten vrijwel niets van de achterliggende techniek en systemen, maar zijn uiterst bedreven in het simultaan gebruiken van meerdere informatiebronnen tegelijkertijd. En als er ergens nieuwe functionaliteit beschikbaar komt die handiger is, stappen ze zonder probleem over. Voor deze nieuwe generatie professionals is er geen verschil tussen informatiebronnen die door een werkgever beschikbaar worden gesteld (of zelfs worden verplicht) en allerlei andere formele en informele informatiebronnen.

Ik weet zeker dat een groot aantal lezers het volgende voorbeeld zal herkennen: zoals bij elke professioneel opererende organisatie is het hebben van een goed CRM-pakket belangrijk. Niet alleen om contactgegevens in op te slaan, maar ook contactmomenten te registreren (en wellicht nog veel meer dan dat). Dat geldt ook voor het bedrijf waarvoor ik werk. Wij hebben een CRM-systeem. En we hebben processen en procedures die het gebruik van dat systeem voorschrijven. Immers: de data in een CRM-systeem moeten actueel zijn, anders verliezen ze hun waarde.

Het CRM-systeem is goed gevuld. Het bevat heel veel informatie over onze klanten en relaties. Als een van de adviseurs van ons bedrijf gebruik ik het CRM-pakket vrijwel nooit om informatie te halen. De urenadministratie, de bron van inkomsten zit er in en die gebruik ik trouw. Mijn klantgesprekken die voor collegae handig zijn worden er keurig in verwerkt. Maar de informatie die opdrachtgevers en hun medewerkers over hun bedrijf op bvb. LinkedIn zetten is actueler en minstens zo nuttig. En nee, ik klaag niet over gebruiksvriendelijkheid of de juistheid van de informatie. Maar ik gebruik dus ook een systeem dat voor mijn werk ook erg handig is: LinkedIn. Daar zitten al mijn relaties in, daar haal ik contactgegevens uit en het mooiste is dat mijn relaties hun gegevens zelf actueel houden. Daar kan geen CRM-systeem tegenop.

LinkedIn is inmiddels opgenomen in onze informatie-architectuur, want het blijkt voor de organisatie een ontzettend belangrijke informatiebron. Een informatiebron die iedere medewerker mee zal nemen als hij/zij uit dienst gaat. En ook Twit-

ter is daar inmiddels in opgenomen. Relaties zetten voor ons belangrijke informatie vaak gewoon op twitter, nuttig om mee te nemen in je informatiemanagement.

Peter Hinssen doelt hier op in zijn serie "the Era of Now" als hij spreekt over informatiesystemen die "In" of "Out" zijn. Iedere organisatie zal tegenwoordig rekening moeten houden met belangrijke informatiebronnen die niet door de organisatie zelf beheerd (kunnen) worden.

De jongste generatie (*digital natives*) zal hun wekomgeving veelal beschouwen als de plek waar zij met verouderde apparatuur moeten werken. Deze generatie waar ik niet toe behoor, want ik ben geboren ruim vóór 1995, zullen met interesse een kijkje nemen naar ons CRM-systeem en het vervolgens (deels) negeren. De kans is zelfs groot dat ze nauwelijks gebruik zullen maken van ons voornaamste communicatiesysteem: email. De *digital natives* hebben veel handigere en voortdurend wisselende manieren om te communiceren. Als ik naar die *digital natives* om me heen kijk gebruiken die al lang geen Facebook meer om te communiceren. Ze zijn uitge-weken naar nieuwe, nog handigere tools, zoals path.com. En tegen de tijd dat u dit leest zijn ze vast alweer overgestapt op een nieuw systeem. De adoptiesnelheid van dit soort diensten neemt gigantisch toe. WhatsApp was gedurende lange tijd in Nederland bijzonder populair maar na de overname door Facebook stapten tienduizenden zonder pardon binnen een paar uur over op het Russische Telegram.

Deze ontwikkelingen vallen niet bij te houden als je ze beschouwt vanuit een traditionele informatie-architectuurgedachte. Als beheersing en continuïteit het startpunt vormen van innoveren, vergeet het dan maar. Daar waar gebruik wegvalt omdat gebruikers zelf handige alternatieven gaan gebruiken, valt ook relevantie en bestaansrecht weg. Er zijn twee mogelijke reacties: de defensieve en conservatieve reactie, waarbij druk bij gebruikers gelegd wordt om de voorgeschreven databronnen, informatiesystemen en communicatiekanalen te gebruiken.

De grote informatievergissing

Een van de oorzaken van informatieprofessionals die de mist in gaan is dat deze professionals sowieso een onduidelijke taakopvatting hebben. Zo zijn er informatieprofessionals die denken dat ze een goede klus klaren als ze de juiste informatie op het juiste tijdstip op de juiste plek krijgen. Onzin! Natuurlijk moet je dat goed doen, maar de gedachte dat je daarmee een succesvolle informatieprofessional bent is totaal fout. Je bent pas

halverwege; en veel informatieprofessionals hebben daar al problemen mee.

Eén van de absolute thoughtleaders van het informatievak is Emiel van Bockel, die voor het Centraal Boekhuis in Nederland werkt. Hij vat het eens samen: "Informatiemanagement gaat om pegels (centen) verdienen". Netjes informatiebronnen aan elkaar sleutelen en beschikbaar stellen is slechts de eerste stap. Vergelijk het met een politieagent die zijn uniform kan aantrekken en daarom denkt dat hij een goede agent is. Of een slager die een koe van een varken kan onderscheiden. Dat zijn de eerste basics van het vak. Zo geldt dat ook voor informatiemanagement. Een echt succesvolle informatieprofessional weet precies over welke informatie hij beschikt en denkt voortdurend na over hoe die informatie kan gebruikt kan worden om geld te verdienen, nieuwe diensten gerealiseerd kunnen worden of hoe de core business geïnnoveerd kan worden. Dat is de primaire taak van een informatieprofessional! En daar kom je alleen aan toe als je de basis op orde hebt.

Informatieprofessionals die niet voor deze invulling kiezen weten hun toegevoegde waarde voor de rest van de organisatie slechts te veinzen door misbruik te maken van de complexiteit van hun vak. Door te schermen met verschillende database-systemen, datawarehouses en een veelheid van informatiesystemen en bijbehorende koppelingen gaat een intimiderende werking uit van deze professionals. Maar de toegevoegde waarde is zeer beperkt en dat wordt pijnlijk zichtbaar zodra de gebruikersrevolutie ook in het informatiedomein uitbreekt.

Informatie = dienstverlening

De informatieprofessional die als kernopdracht ziet dat informatie aan de business geleverd wordt, biedt zeer beperkte toegevoegde waarde aan die business. En die toegevoegde waarde zal in de nabije toekomst ook nog snel afnemen. Maar de informatieprofessional die informatie weet te vertalen naar dienstverlening aan klanten (dus de klanten van de business, of zelfs de klanten van de klanten) zal van onvoorstelbare toegevoegde waarde zijn voor de organisatie. Het informatiedomein zit voor 100% in de core-business van elk bedrijf. En dat geldt ook onverminderd voor publieke organisaties. De informatieprofessional van de toekomst is eigenlijk een dienstverleningsspecialist: hoe kan dienstverlening verbeterd worden, hoe kan magie gecreëerd worden in dienstverlening met gebruik van de informatie waarover wij beschikken of kunnen beschikken. Dat is waar een informatieprofessional wakker van behoort te liggen. Wie nog wakker

ligt van het koppelen van informatiebronnen, SLA's (Service level agreement) over informatiebeheer en het laten aansluiten van IT en business heeft het niet begrepen.

Informatie is hét ingrediënt om bedrijven te laten innoveren. Een fabrikant in fietsen kan in technisch innoveren en zal dat ook altijd blijven doen. Maar in toenemende mate zal informatie óver die fiets en informatie over het gebruik en de mogelijkheden van de fiets bepalend zijn in aanschaf. Of neem een verzekeraar: die verkoopt niets anders dan informatieproducten. De informatieprofessional die daar al lang blij is dat datadefinities zijn bepaald voegt geen waarde toe. De I van informatie is ook de I van innoveren.

In publieke organisaties als gemeenten zie je diezelfde worsteling: de strijd om bestaansrecht, omdat eigenlijk iedereen wel weet dat er vrijwel geen toegevoegde waarde door informatieprofessionals wordt geleverd. En je kunt niet zomaar van die mensen af, omdat informatie, datawarehouses en informatiesystemen toch wel onderhouden en beheerd moeten worden. Eén van de meest spectaculaire voorbeelden van overtuigend informatiemanagement in gemeenten die ik ooit heb gezien is een groep informatimanagers uit één van de wat grotere gemeenten in Nederland, die zélf het coalitieakkoord hebben gepakt en geanalyseerd, die zélf de belangrijke en ambitieuze politieke thema's hebben onderzocht en die op zoek gegaan zijn naar de belangrijkste ontwikkelingen in gemeentelijke dienstverlening. Na die analyse hebben ze een drietal thema's gekozen en daar hun informatievisie op los gelaten. Voorbeelden van die thema's zijn bijvoorbeeld: zo zal de economische groei in onze gemeente hoger zijn dan in de ons omringende gemeenten (dat is daar een belangrijk politiek thema). De informatieprofessionals bepalen dus niet de politieke agenda, maar baseren zich op die politieke agenda. Ze spiegelden de toekomstige situatie voor, op een manier die de verantwoordelijke managers nog niet konden voorzien. Ze gebruikten informatiebronnen waar de verantwoordelijke managers het bestaan niet van wisten om op overtuigende en ambitieuze wijze zicht te geven op hoe de gemeente dit gaat realiseren. Dit ontketende een kleine revolutie en toen de gemeente (vanwege bezuinigingen) in een reorganisatie terecht kwam was het ook volstrekt logisch dat een aantal van de informatimanagers gevraagd werden als architect van de nieuwe organisatie.

Kortom: informatieprofessionals werken niet voor de business, maar in en met de business. Informatieprofessionals hebben géén opzichzelfstaande doelen (zoals: een stabiel datawarehouse), maar delen het businessdoel en pogen daar

direct (dus niet alleen indirect) aan bij te dragen. Voor een commerciële organisatie betekent dit dat een informatieprofessional zal proberen geld te verdienen (met informatie), marktaandeel te vergroten (met informatie), repetitieve sales te stimuleren (met informatie) of de relatie met klanten te verbeteren (met informatie). Voor publieke organisaties geldt: een succesvolle informatieprofessional zal de dienstverlening overtuigend verbeteren (met informatie), politieke thema's realiseren (met informatie) en voortrekkers

zijn van innovatie (met informatie). En anders zal de gebruiker dit van de informatieprofessional overnemen en is die professional het slachtoffer van deze revolutie.

Aad Brinkman

Aranea

<http://aadbrinkman.nl/>

Februari 2014

MUNTPUNT

De beleving in het hart van Brussel

Eva DREES

Woordvoerster, Pers en Public Relations, Muntpunt

Jana DE MEULEMEESTER

Stagiaire, Pers en Public Relations, Muntpunt

■ Muntpunt is een communicatiehuis met een hedendaagse belevingsbibliotheek in hartje Brussel, op het Muntplein. Het is de plek voor ontmoeting en informatie over Nederlandstalige cultuur en gemeenschapsdiensten, en dit voor een divers publiek van bewoners, bezoekers en gebruikers van de hoofdstad. Als katalysator van mensen en ideeën, brengt Muntpunt zijn partners en publiek dicht bij elkaar om samen dingen te doen bewegen en actieve deelname aan en beleving van Brussel te stimuleren. Daarom werkt de vereniging rond hedendaagse thema's die verankerd zijn in de hoofdstad, zoals bijvoorbeeld dans. De opzet ligt vaak binnen een culturele, sociale, educatieve of recreatieve context, met aandacht voor geleterdheid of voor problematieken die iedereen aanbelangen, zoals werk. Muntpunt wil een inclusief project zijn, toegankelijk voor iedereen. Muntpunt vzw is een initiatief van de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) en de Vlaamse Overheid.

■ Muntpunt est une maison de la communication où la bibliothèque devient un lieu à vivre, au cœur de Bruxelles, située Place de la Monnaie. C'est le point de rencontre et d'information sur la culture et les services de la communauté néerlandophones. Muntpunt s'adresse à un public diversifié d'habitants, visiteurs et utilisateurs de la capitale. Catalyseur de personnes et d'idées, Muntpunt rapproche ses partenaires et son public pour bouger et faire bouger ensemble, pour stimuler une participation et un vécu actifs à Bruxelles. C'est pourquoi l'association travaille autour de thèmes bien ancrés dans la capitale, tels que la danse par exemple. Les buts poursuivis s'insèrent souvent dans un contexte culturel, social, éducatif ou récréatif. Les problématiques abordées vont de l'illettrisme à des sujets importants pour chacun, tels que l'emploi. Muntpunt se veut un projet inclusif, accessible à tous. L'asbl Muntpunt est une initiative de la Commission communautaire flamande (VGC) et du Gouvernement flamand.

Fig. 1

Een sterke start

Vandaag is de organisatie ongeveer een jaar open (sinds 7 september 2013), maar Muntpunt is al langer bezig met het realiseren van opvallende projecten. Het startte met projecten die met een nieuw enthousiasme gerealiseerd werden, alvorens er nog maar sprake was van een werkingsgebouw.

Muntpunt nam zo begin 2013 een sterke aanloop naar zijn opening met "*I BOOK YOU*" en "*I BOOK YOU junior*". Twee projecten die de aandacht vestigden op het belang van lezen, waarbij Muntpunt samen met verschillende Brusselse scholen, partners en andere prominente figuren

in de literatuurwereld een gemeenschappelijk doel achterna ging: leesbevordering. Voor *I BOOK YOU* kwam de nadruk op ongeletterdheid en laaggeletterdheid. *I BOOK YOU junior* lag in het verlengde daarvan en toonde het belang van (voor)lezen op school. Samen zorgden ze voor een mooi resultaat, goed voor een opgeteld bezoekersaantal van 5.250 mensen en werden ze bekroond met de Vlaamse Prijs voor Lokaal Cultuurbeleid.

Muntpunt was sinds 2013 ook verantwoordelijk voor de organisatie van de Vlaamse feestdag in Brussel. Muntpunt tekende daarvoor een vijfjarentraject rond dans uit en zette zo het project "*Brussel danst*" op de kaart. Meer dan 6.000 mensen vierden op 11 juli 2013 samen de feestdag al dansend in Brussel.

Uiteindelijk opende Muntpunt de deuren op 6, 7 en 8 september met een weekend vol Brussel. De organisatie werkte daarvoor samen met meer dan 100 Brusselse partners, om zo het Nederlandstalige aanbod van Brussel in de kijker te zetten.

Nu staat de splinternieuwe organisatie nog voor een aantal bijzondere uitdagingen, zoals de verdere ontwikkeling van het informatiecentrum en van de belevingsbibliotheek, het samenwerken met institutionele en andere organisaties volgens het principe van co-creatie en het vergroten van zijn communicatie-impact. Kortom, de organisatie

laten groeien. Met 500.000 Muntpuntbezoekers bij de eerste verjaardag van de organisatie, enkele grote publieksactiviteiten, 23 opgestarte formats en heel wat nieuwe projecten in het verschiet, kan er alvast gesproken worden over een sterke start. Vandaag kan Muntpunt rekenen op 14.800 actieve bibles. Ook online heeft de organisatie al het een en ander verworven, met 4.232 Facebookfans en 1.261 volgers op Twitter. Dit alles samen met een team gemotiveerde medewerkers en vrijwilligers die ervoor zorgen dat de voor de boeg liggende uitdagingen tot een goed einde gebracht kunnen worden. Het resultaat van vandaag mag er zijn, maar de ambitie van Muntpunt blijft steeds verder groeien.

Muntpundroom: de toekomst

Een positieve versie van "Alles kan beter" is daarbij het uitgangspunt. Een innovatieve organisatie zet immers blijvend in op verandering en vooral op verbetering. Voor de nieuwe organisatie waren de eerste maanden een leertraject. Muntpunt bepaalde zo enkele nieuwe inhoudelijke focuspunten voor de toekomst en bouwde verder naar een meer thematische werking. De werking verandert, de ambitie blijft.

Muntpunt moet dé plek voor informatie, media en ontmoetingen zijn, waar een actieve deelname aan Brussel wordt gestimuleerd. Complementair met het bestaande informatienetwerk wil het de toegangspoort zijn van de Vlaamse gemeenschap in en rond Brussel als centraal informatiepunt. Het doel van de organisatie is mensen dicht bij elkaar brengen, mensen wegwijs maken en een breed en divers publiek bereiken. Muntpunt levert informatie over de Nederlandstalige gemeenschapdiensten en probeert de voorzieningen in Brussel toegankelijk(er) te maken, via het gebouw en via permanent toegankelijke media. Dankzij de organisatie van verschillende activiteiten en natuurlijk de grote en brede Muntpuntcollectie, beide open voor iedereen, wil Muntpunt ook de belofte van "belevingsbibliotheek" steeds meer waarmaken.

Achter de schermen

Muntpunt is dus meer dan een gewone bibliotheek. Dat bewijst de organisatie aan de hand van veelzijdigheid. Maar wat houdt die veelzijdigheid dan precies in? De identiteit van Muntpunt wordt opgebouwd aan de hand van vier belangrijke pijlers: informatiecentrum, belevingsbibliotheek, verbindingsinstrument en open huis. Deze vier pijlers vormen elk een ondersteuning van wat de organisatie draagt. Ze zijn het resultaat van een groeiend proces. Elke pijler komt hieronder uitgebreider aan bod.

Informatiecentrum

Een eerste pijler is het informatiecentrum. Dat start vanuit de liefde voor Brussel en de missie deze liefde met Brussel en Vlaanderen te delen. Muntpunt biedt via zijn informatiecentrum informatie over de stad en haar (Nederlandstalige) aanbod en diensten. Om dit te realiseren werkt de organisatie dagelijks aan zijn Brusselexpertise en een kwaliteitsvol informatiebeleid, zodat Muntpunt deze informatiefunctie steeds meer kan uitdragen.

Verbindingsinstrument

Maar de liefde voor Brussel stopt niet bij informeren. Het sterke Brusselse aanbod krijgt vaak niet de waardering die het zou moeten toekomen, omdat het aanbod sterk versnipperd is. Informeren is daarom niet voldoende. Muntpunt wil de vele Brusselse organisaties verbinden, om hen zo te versterken. Dat doet het door samen te werken aan projecten, evenementen, diensten,...

Samen met die organisaties staat Muntpunt immers sterker in een gedeelde missie om de Brusselse troeven op de kaart te zetten, zodat iedereen kan en weet te genieten van het leven in de hoofdstad.

Belevingsbibliotheek

De stad, en zelfs de wereld beleven kan men ook in Muntpunt zelf, want Muntpunt is een belevingsbibliotheek met een collectie en programma sterk afgestemd op de stad.

Zo beschikt Muntpunt over een uitgebreide col-

Fig. 2

lectie die opgedeeld is in verschillende domeinen (Cultuur & vrije tijd, Wetenschap & samenleving, Jeugd & onderwijs en Wereld met de focus op Brussel), verdeeld over verschillende afdelingen en verdiepingen van het gebouw. De presentatie van de media is gebaseerd op kennis en ervaring uit de retailsector én de bibliotheekwereld. Muntpunt wil zo bezoekers verleiden om meer materialen uit zijn collectie mee naar huis te nemen en wil een plek zijn waar beleving, verrassing en

verleiding sleutelbegrippen zijn.

Daarnaast licht Muntpunt ook specifieke media uit haar collectie uit, via accentcollecties of tijdelijke themastanden. Op die manier speelt de organisatie ook in op wat er leeft in de stad en in de wereld.

Muntpunt organiseert bovendien enkele reeksen en formats die aansluiten bij de verschillende domeinen van de collectie. Deze activiteiten zijn steeds open voor publiek, meestal gratis of aan democratische prijzen. Ook zij zorgen voor het leven in huis. Deze reeksen en formats worden later specifiek toegelicht.

Dankzij dergelijke initiatieven en enkele andere innoverende manieren om de collectie dichterbij de bezoekers te brengen, is de bibliotheek meer geworden dan een plaats waar boeken worden uitgeleend, gelezen en teruggezet. Het is een plek geworden waar een collectie zichzelf voorstelt, waar een collectie leeft en beleefd wordt.

Open huis

Ten slotte is er nog een laatste pijler, die volledig draait rond openheid. Muntpunt is in eerste instantie een Vlaams huis waar er Nederlands wordt gesproken en geoefend, maar wil eveneens een afspiegeling zijn van de diversiteit in Brussel en maakt er bijgevolg geen probleem van over te schakelen naar een andere taal indien nodig.

Die openheid gaat trouwens verder dan enkel taal, ook het Muntpuntgebouw straalt dit uit. Het zijn de kleine (maar toch ook grote) details, zoals de transparante beglazing, de algemene toegankelijkheid, maar ook de grote ruimtes en de grote toegangsdeur die de indruk wekken dat de organisatie zich letterlijk openstelt voor de buitenwereld.

Waardevol werken

Muntpunt is dus op heel wat domeinen actief en presenteert een volle waaier aan initiatieven en projecten. Het is daarbij natuurlijk belangrijk een zekere focus te houden. Daarom werkt Muntpunt met verschillende waarden waarnaar het streeft in zijn projecten: diversiteit, verbinding, toekomst en groei.

Diversiteit

Brussel is de hoofdstad van België en het centrum van Europa. Bovendien is het een kleine wereldstad met een enorme diversiteit onder haar bewoners, haar gebruikers en haar bezoekers. Alleen al naar afkomst of taal is de diversiteit breed. Meer dan de helft van de Brusselaars heeft zijn wortels elders. Ook wat religie en cul-

tuur betreft is de diversiteit in Brussel opvallend. Al die mensen met al die verschillende eigenschappen zijn welkom bij Muntpunt. De multiculturele diversiteit die zich in de stad voordoet, zit ook verspreid in het Muntpuntgebouw en in de collectie. Muntpunt voorziet in heel veel redenen voor die veelheid aan mensen om binnen te komen en deel te nemen aan verschillende soorten activiteiten.

Verbinding

Een ander criterium waarnaar gestreefd wordt is verbinding. Muntpunt gaat voortdurend op zoek naar allianties tussen personen en organisaties. Met deze allianties probeert het voorbij taalkundige, culturele, ideologische, sociaal-economische en andere grenzen te gaan. De organisatie gelooft in het bundelen van krachten om initiatieven sterker en dynamischer te maken en in het feit dat op die manier de onderlinge solidariteit groeit.

De organisatie ziet het opbouwen van deze allianties breed. Het zoekt niet enkel binnen Brussel naar gemeenschappelijke doelen, maar gaat verder dan de stadsgrenzen.

Toekomst

In een kleine, maar diverse wereldstad als Brussel delen inwoners en passanten nauwelijks een verleden, wel een heden en een toekomst. De stad is eigenlijk een laboratorium, omdat er elke dag moet worden gezocht naar hoe veel verscheiden mensen kunnen samenleven. Muntpunt draagt, met behulp van projecten in en rond het communicatiehuis, bij aan de zoektocht naar manieren om van de gemeenschap een geheel te maken.

Groei

Muntpunt is en blijft een communicatiehuis met veel facetten. Het streven naar een beleid dat leesbevordering, mediawijsheid en informatiegeletterdheid als een educatieve doelstelling naar voren schuift, is dan ook een logische keuze. Een bibliotheek is een instrument in het levenslange leertraject van elke burger. Ook in zijn andere functies probeert Muntpunt persoonlijke en maatschappelijke groei centraal te stellen. Het moet het centrum in de stad zijn waar ervaringen kunnen worden uitgewisseld en waar men van elkaar kan leren.

De rode draad

Muntpunt koos ervoor thematisch aan de slag te gaan vanaf 2014. Die thema's worden gekozen in functie van wat zich aandient op de maat-

schappelijke of culturele Brusselse kalender. Ze bieden een gedeelde houvast voor de organisatie, zowel op inhoudelijk, communicatief als organisatorisch vlak. Ook voor de bezoekers is dit een rode draad doorheen het vaak drukke Muntpuntprogramma. Hieronder kan men alvast ontdekken welke thema's op de planning staan voor 2014-2015.

Brussel danst

Op vraag van de minister Pascal Smet, werkte Muntpunt in 2013 een nieuw concept uit voor de viering van het Feest van de Vlaamse Gemeenschap in Brussel (11 juli). De organisatie koos voor een meerjarenplan rond dans.

Die keuze is niet onlogisch. Brussel beschikt namelijk over heel wat hedendaags jong dans talent. Muntpunt streeft net naar het bereiken van een jong en dynamisch publiek (verjonging). Dans is daarnaast ook internationaal en taalonafhankelijk. Het laat dus toe de verschillende culturen en etnische achtergronden die Brussel rijk is onder de aandacht te brengen en hen allen te verwelkomen op een feest met een typische Vlaamse gastvrijheid (laagdrempeligheid).

Net als in 2013 (zie verder), bracht editie 2014 een geweldig (en bovendien gratis) festival met de hoofdstad als decor, waarop iedereen op eigen tempo de zomer in danste.

De basisprincipes "laagdrempeligheid" en "verjonging" waren ook dit jaar sterk aanwezig. Maar Muntpunt wilde het evenement naar een hoger niveau tillen door bijkomend in te zetten op een actievere participatie. Met succes, want maar liefst 7.000 mensen dansten en vierden mee.

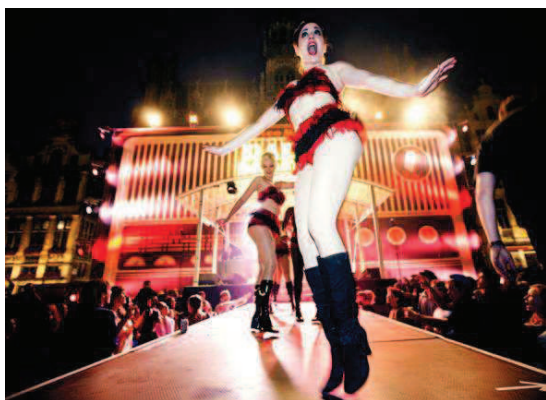

Fig. 3

Alles is een verhaal

Als belevingsbibliotheek is het vanzelfsprekend dat Muntpunt verschillende "leesbevorderende" initiatieven ondersteunt.

De start van het nieuwe werk- en schooljaar en de bibliotheekweek (die op 13 oktober begint en op 19 oktober afloopt), vormt de ideale gelegenheid om met één of meerdere projecten de verbindende kracht van lezen te beklemtonen. Vanaf het najaar worden bestaande initiatieven dan ook gebundeld en versterkt met nieuwe projecten rond leesbevordering.

Talentenmaand: jobs, werken en talent in Brussel

Nog in 2014 zal Muntpunt samenwerken met partnerorganisaties om net als in 2013 een uitgebreid programma te ontwikkelen rond werk. Vorig jaar lag de nadruk echter meer op het zoeken en vinden van werk. In 2014 focust Muntpunt op de ontplooiing van talenten die tegenwoordig broodnodig zijn om een plek te veroveren op de arbeidsmarkt. Nog anders dan vorig jaar, toen het ging om een werkweek, vinden de activiteiten dit jaar plaats gedurende een maand. Ook in 2015 staat dit thema op het programma.

Brussel helpt

Muntpunt zet in december 2014 mee zijn schouders onder de solidariteits-, bewustmakings- en inzamelactie van FM Brussel. Die zet elk jaar een typisch Brusselse problematiek in de kijker en roept daarbij op tot actie. De bedoeling is om dit jaar het project nog zichtbaarder te maken. Het uiteindelijke doel is uiteraard om zoveel mogelijk mensen actief te helpen. Muntpunt draagt zijn steentje bij door een groot inzamelevenement te organiseren. In samenwerking met aardig wat partners vinden er ook meerdere activiteiten plaats in en rond het communicatiehuis gedurende deze periode.

Geen toekomst zonder verleden

In het bovenstaande werd de toekomst van Muntpunt geschetst, waar de organisatie heen wil is duidelijk. Maar geen toekomst zonder verleden. En in het geval van Muntpunt is dat niet toevallig een verleden van verbinden. De vroegere diensten van Onthaal en Promotie Brussel (OPB) en van de Hoofdstedelijke Openbare Bibliotheek (HOB) werden namelijk verenigd in Muntpunt op vraag van de Vlaamse Gemeenschapscommissie en de Vlaamse Overheid. De eerste ideeën werden tien jaar geleden al ontwikkeld. Het communicatiehuis heeft dus een lange geschiedenis, die de roots bepaalde, waar de toekomst op steunt. Die volledige geschiedenis is te lang om op terug te blikken. Daarom beperken we ons hier grotendeels tot 2013, waarin Muntpunt zijn aanloop nam naar de opening. Zonder daarbij afbreuk te willen doen aan de rijke geschiedenis vooraf.

Voor de opening

2013 zal altijd het jaar zijn waarin Muntpunt zijn start niet heeft gemist. Het innovatief en open communicatiehuis zat nog in de stijgers, maar de organisatie stond in tussentijd niet stil. Verschillende projecten werden gerealiseerd voor de opening. Uiteindelijk werd de lange droom werkelijkheid tijdens een memorabel openingsweekend.

2013 was voor Muntpunt het jaar van starten en ontdekken. Tal van projecten werden gerealiseerd en Muntpunt liet van zich horen op verschillende manieren.

BRUSSEL IS

Het innovatieve project *BRUSSEL IS* startte al in september 2012, maar liep door tot aan de opening. Dit project zette Brussel positief in de kijker met filmpjes waarin Brusselaars de hoofdrol spelen. Muntpunt zette met *BRUSSEL IS* in op het communitygevoel. *BRUSSEL IS* postte video's op verschillende sociale media. Via deze producties bouwde Muntpunt een jaar lang bruggen tussen mensen, culturen en organisaties. Het succes was voelbaar in het opbouwende aantal vrijwilligers dat de producties mee maakte.

Tijdelijke bib

Het Muntpuntgebouw is een volledig gerenoveerd pand, op de locatie waar vroeger de Hoofdstedelijke Openbare Bibliotheek zijn thuis vond. Tijdens de renovatiewerken moest de bib dus elders heen. Sinds 2009 en nog tot mei 2013 kwam er een tijdelijke bib, waar Muntpunt zo veel als mogelijk het gebruiksgemak van zijn leners voorop stelde. Geen makkelijke opdracht, maar dankzij de flexibiliteit van het team en van de bezoekers, leek Muntpunt hier over het algemeen goed in te slagen.

Minibib

In mei 2013 moest Muntpunt zich echter klaar maken voor de verhuis van al zijn media, en dus moest ook de tijdelijke bib de deuren sluiten. De Minibib verving de tijdelijke bibliotheek met een concept volledig gebaseerd op crowdsourcing: enkel de laatst uitgeleende boeken, en dus de aanraders volgens vorige leners, kregen een plek in de Minibib. Om het verhuiskwerk nog te vergemakkelijken, vond er ook een tweedehandsboekenverkoop plaats, met de afgevoerde media. Maar liefst de helft van de opbrengst daarvan (€ 10.000) ging naar het goede doel (11.11.11).

I BOOK YOU

Van februari tot en met april 2013 lanceerde Muntpunt *I BOOK YOU*. Het project stond volledig in het teken van het onder de aandacht brengen van laag- en ongeletterdheid. Het startschot was de opening van een expo van Beshart. Die stelde 100 nieuwe covers van de 100 beste boeken allertijden (*The observer*) tentoon aan de glasgevels van het vernieuwde Muntpuntgebouw. Daarnaast werden gaandeweg ook de tien beste Belgische boeken ingehuldigd, gekozen door de lezers van *De Standaard* en *Le Soir*. Gedurende de expoperiode organiseerde Muntpunt in samenwerking met tientallen partners verschillende activiteiten rond het overkoepelende thema.

I BOOK YOU junior

Vanaf mei tot en met augustus liep het project *I BOOK YOU junior*, het kleine broertje van *I BOOK YOU*. Hier werd de klemtoon gelegd op de leesbevorderende rol van leerkrachten en scholen. Alle Nederlandstalige Brusselse scholen werden uitgenodigd om deel te nemen aan het project, waarbij ze een jeugdboek klassikaal voorlezen. De 220 deelnemende klassen (4.000 leerlingen) ontwierpen allen een nieuwe cover voor het gelezen boek. Die covers pronkten vanaf mei aan de glasgevels van Muntpunt. Alle deelnemers werden uitgenodigd op de vernissage van de expo, een voorleespicknick. Zo'n 3.000 leerlingen en 250 voorleesvrijwilligers tekenden present voor het feestelijke evenement.

Jobhoppen in Brussel

Met het evenement *Jobhoppen*, op 15 mei 2013, wilde Muntpunt de carrièremogelijkheden in de Brusselse zorgsector promoten voor studenten verpleegkunde, in samenwerking met verschillende hogescholen en het Huis voor gezondheid. Daarnaast toonde Muntpunt Brussel ook als aantrekkelijke werk- en woonplaats.

Brussel danst

Het laatste evenement dat plaatsvond voor de opening van het nieuwe Muntpuntgebouw was *Brussel danst* op 11 juli 2013.

Met dans, een laagdrempelig, niet-talig gegeven, werd Brussel getoond als een dynamische, jonge stad. Het werd de locatie voor een urban festival dat een voornamelijk jong publiek aantrok. Deze eerste editie bracht 6.000 bezoekers naar het Muntplein en de Grote Markt, de mainstages van het gratis festival.

Het dansfeest vond dus plaats op verschillende locaties. Op de Grote Markt zorgde Radio Modern voor een retro dansfeest, de hele dag lang. Het Muntplein stond in de namiddag in het teken van kinderen. 's Avonds ademde het plein de sfeer van een jongerenfestival met Radio Ultra Modern. Tussen die twee locaties werd een levendig parcours geprogrammeerd met Brusselse artiesten. Zo kon het publiek van A naar B zonder ooit de feestzone te verlaten.

De opening van Muntpunt

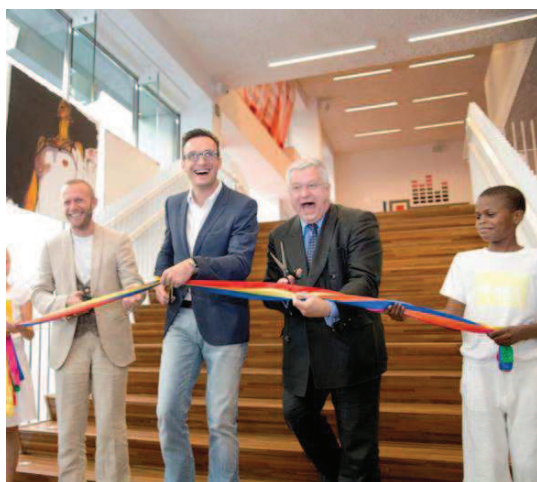

Fig. 4

De langverwachte opening van Muntpunt voor het grote publiek, op 6, 7 en 8 september, moest natuurlijk ook groots gevierd worden. Dat deed Muntpunt in samenwerking met meer dan 100 partners. Met een typisch Brussels weekend zette Muntpunt niet alleen zichzelf, maar ook de Brusselse partners en het Brusselse aanbod in de kijker. Er werd feest gevierd op vrijdag, zaterdag stond in het teken van vrije tijd en zondag was rustdag.

De organisatie deelde daarmee van meet af aan zijn liefde voor Brussel met Brusselaars, Vlamingen en de wereld. Het openingsweekend belichtte alle opdrachten van Muntpunt: Muntpunt als verbindingsinstrument tussen Brusselse partners, als informatiecentrum over het Brusselse aanbod, als belevingsbibliotheek en als open huis dat iedereen verwelkomt met een breed programma.

Na de opening van Muntpunt

Zoals eerder aangegeven, is een belangrijk deel van de opdracht van Muntpunt een belevingsbibliotheek zijn. Beleving, dat is het kernwoord voor de nieuw ingeslagen weg. Men bezoekt de bib niet langer, men beleeft ze. Op de invloed van de

collectie en presentatie hierop werd eerder al uitgebreider ingegaan. Maar ook de activiteiten, gebundeld in reeksen en formats, spelen een belangrijke rol om het leven in huis te brengen.

Het leven in huis

Muntpunt organiseerde in 2013 23 reeksen en formats, in samenwerking met 32 partners. Zo kwam er bijvoorbeeld een maandelijkse spelavond, waarbij Muntpunt zijn collectie gezelschapsspelen inzette. Of wekelijkse conversatie-tafels, waarbij het Nederlands oefenen centraal stond. Maar ook De Leeskamer, waarin een bekende Vlaming zijn favoriete werken uit zijn boeken- en platenkast bespreekt. Zo gaat het lijstje nog even verder.

Fig. 5

De activiteiten waren talrijk in soort en richtten zich op een brede doelgroep. De 23 reeksen en formats zorgden, samen met de activiteiten van partners, dat er wel elke dag iets te beleven viel in het nieuwe gebouw.

Meer van dat: grote publieksactiviteiten

Behalve de reeksen organiseerde Muntpunt ook nog enkele grotere publieksactiviteiten in het najaar. Tijdens de Brusselse werkweek organiseerde en verwelkomde Muntpunt activiteiten rond werken in Brussel, gericht op Brusselse werkzoekenden, werkgevers en zelfstandigen.

Tijdens een groot leesfeest stond het hele Muntpuntgebouw in het teken van boeken, lezen en auteurs. Het werd een feestelijke afsluiter van de bibliotheekweek, waar Muntpunt aan meewerkte. Op het programma van het Leesfeest stonden auteursontmoetingen, voorleessessies, literaire ontdekkingen, muziek en kindersanimatie.

Dankzij het nieuwe interieur en de grote ruimtes, kon Muntpunt bovendien vanaf de opening ook zijn zalen verhuren. Eén van die zalen diende om het jaar in stijl af te sluiten: de gelijkvloers (de Agora) van het Muntpuntgebouw, die volledig werd ingekleed naar een feestelijke kerstsfeer.

Niet alleen de Muntpunters genoten daar van een stijlvol eindejaarsfeest, ook andere organisaties konden deze "Winteragora" afhuren voor hun eindejaarsreceptie.

Muntpunt, infopunt

Behalve het organiseren van de bibwerking en van activiteiten met verschillende partners, beide open voor een breed publiek, startte Muntpunt in het najaar van 2013 ook met de opbouw van zijn informatiecentrum. Informatie bieden over Brussel, haar Nederlandstalige diensten, haar evenementen en haar boeiende stadsprojecten, stond daarbij centraal.

De focus lag in 2013 op de interne organisatie van het team dat hiervoor instaat en aanvullende kennisverwerving van de medewerkers. Omdat het informatiecentrum vraaggericht wil werken, werd na de opening geregistreerd welke vragen bezoekers stelden, en via welke kanalen ze dat deden. De werking in 2013 was dan ook vooral reactief. In 2014 zal de nadruk liggen op de verdere professionalisering van het team en de tools die de teamleden gebruiken. Daarnaast zal Muntpunt ook proactief thematische informatie aanbieden over Brussel.

Engagement van Muntpunt

Het grote en geëngageerde team achter Muntpunt zet zich dagelijks in om van zijn gebouw, van zijn aanbod én van Brussel een beleving te maken. Op die manier groeit Muntpunt mee, met de stad, als belevingsbibliotheek, als informatiecentrum, als verbindingsinstrument en als open huis. Een huis dat zijn liefde aan Brussel steeds opnieuw verklaart, en dat wil doen samen met Brussel, met Vlaanderen en – waarom niet – met de hele wereld.

Eva Drees
Jana Demeulemeester
Muntpunt
Munt 6
1000 Brussel
Eva.drees@muntpunt.be
Jana.demeulemeester@muntpunt.be
<http://www.muntpunt.be>

Juli 2014

LE RENOUVEAU D'UNE BIBLIOTHÈQUE SCOLAIRE

L'exemple de Saint-Boniface-Parnasse à Ixelles

Aurélie MAROQUIN

Étudiante en Master Littérature de jeunesse : formation aux métiers du livre et de la lecture pour jeunes publics, Université de Cergy-Pontoise/École Supérieure du Professorat et de l'Éducation (ESPE) de Versailles, diplômée de l'Institut d'Enseignement supérieur Social et Sciences de l'Information et de la Documentation (IESSID), bachelier Bibliothécaire-Documentaliste

▪ L'Institut Saint-Boniface-Parnasse est une école libre catholique sur la commune d'Ixelles. Sa section secondaire possède une bibliothèque où aucun bibliothécaire de formation n'avait jamais travaillé. Seule Madame Smets, professeur de français, a obtenu deux heures par semaine à consacrer à la bibliothèque. Le travail a donc consisté à apporter un regard professionnel sur cette bibliothèque. Ainsi, son fonds de fictions a été renouvelé et réorganisé ; une réinformatisation a été effectuée grâce à PMB et une rencontre avec Thomas Lavachery et Déborah Danblon s'y est déroulée. Des actions promotionnelles ont également été mises en place et les gestionnaires ont été formés à la manipulation des différents outils instaurés. Ainsi, cette bibliothèque montre un nouveau visage : celui d'un lieu de culture et d'échanges.

▪ Het Instituut Saint-Boniface-Parnasse is een vrije middelbare school. Het instituut maakt deel uit het katholieke onderwijs van Elsene. Het algemeen secundair onderwijs omvat een bibliotheek die nog nooit gerund werd door een verantwoordelijke die bibliothecaris was van opleiding. Alleen Mevrouw Smets, lerares Frans, heeft de mogelijkheid om 2 uur per week aan de bibliotheek te besteden. Het werk bestond er dus in om een professionele uitstraling te geven aan de bibliotheek. De afdeling fictie werd vernieuwd en gereorganiseerd. Een informatisering werd verder mogelijk gemaakt dankzij PMB. Ook heeft er een ontmoeting plaatsgevonden met Thomas Lavachery en Déborah Danblon. Er werden bovendien verschillende promotieactiviteiten op touw gezet. De verantwoordelijken van de bibliotheek kregen een opleiding om met de verschillende hulpmiddelen die geïntroduceerd werden om te gaan. Deze bibliotheek heeft dus een nieuw gezicht gekregen en is een plaats geworden van cultuur, ontmoeting en dialoog.

Le texte qui suit est un résumé de mon travail de fin d'études (TFE), écrit indispensable à la validation de mon cursus de bachelière en sciences de l'information et de la documentation à l'IESSID. Ce projet m'a donné la possibilité de me pencher sur une thématique qui me tenait à cœur : les bibliothèques scolaires en Belgique. Accompagné d'un stage d'un an, il m'a permis de faire le point sur la situation et surtout de réinvestir mes compétences au service de l'Institut Saint-Boniface-Parnasse d'Ixelles.

Pour créer une bibliothèque scolaire aujourd'hui, il faut...

Un travail de fin d'études – ou mémoire – est, je pense, un travail difficile mais surtout motivant et enrichissant. Remettre au goût du jour la bibliothèque de l'Institut Saint-Boniface-Parnasse a été un projet passionnant dans lequel je continue avec joie de mettre mon grain de sel en répondant aux questions de l'équipe. Vous trouverez dans cet article quelques informations et conseils utiles à la réalisation d'un projet similaire dans une bibliothèque scolaire en Belgique.

Une définition et une valorisation du métier

Au cours de mon projet, j'ai constaté que peu d'écoles secondaires belges disposaient d'une bibliothèque digne de ce nom et ai remarqué un manque d'implication des directions scolaires, qui n'ont pas suffisamment conscience de ses inestimables avantages.

Le métier de bibliothécaire scolaire est mal identifié et donc faiblement valorisé. Appelé professeur-documentaliste en France, le professionnel occupant cette fonction – humblement nommé "secrétaire bibliothécaire" en Belgique – a pourtant une double casquette : celle du gestionnaire et celle du pédagogue.

La partie gestionnaire est sans doute plus évidente pour nous, bibliothécaires-documentalistes. Il s'agit de gérer au mieux un fonds documentaire afin de permettre à l'autre casquette de créer, d'imaginer et de partager sur cette base. Les missions de gestion ont été décrites dans le Manifeste UNESCO/IFLA de la bibliothèque scolaire¹ en 1998 et tendent notamment à créer un environnement propice au développement du plaisir de lire et d'apprendre, de l'esprit critique ainsi qu'à susciter des occasions de rencontre avec l'information et la culture. Pour

les remplir, il faut que le professionnel ait des compétences bibliothéconomiques. Or, à l'Institut Saint-Boniface comme dans d'autres établissements scolaires, aucune personne n'a de formation dans le domaine. La situation belge qui n'oblige en aucun cas les institutions d'enseignement secondaire à posséder une bibliothèque et ne donne la possibilité d'engager un "secrétaire bibliothécaire" qu'à partir de 840 élèves² est loin de mettre en valeur ce métier. Pourtant, nos voisins français possèdent de nombreuses réglementations sur le sujet ainsi que l'obligation pour les collèges d'être dotés d'un centre de documentation et d'information (CDI) depuis la loi Haby de 1975. Le Québec, quant à lui, estime que la bibliothèque est un "droit fondamental pour tous les enfants québécois"³. La Belgique a par conséquent un certain retard par rapport à ses homologues francophones, bien que les administrations affirment que, dans un grand nombre de cas, la proximité des bibliothèques publiques permet de jouer le rôle des bibliothèques scolaires.

La partie pédagogique, quant à elle, requiert des compétences différentes. Comme développé dans mon TFE, la présence d'une bibliothèque dans le cadre scolaire trouve sa justification dans les prescrits du socle des compétences imposé par la Fédération Wallonie-Bruxelles. Le champ d'action du bibliothécaire scolaire va de la construction de l'identité du jeune à la préparation à sa vie future en passant par l'apprentissage de la recherche documentaire. Un professeur-documentaliste peut développer des compétences du domaine du français : lire, écrire, parler, écouter, tout en abordant aussi d'autres matières purement académiques telles que l'histoire, les sciences et la géographie par les documents qu'il peut fournir. Mais surtout, au sein de l'institut d'enseignement, je pense qu'il est la personne la plus à même de développer des compétences transversales concernant les attitudes relationnelles, les manières d'apprendre et les démarches mentales.

Le professeur-documentaliste est un personnage clé d'une institution d'enseignement. En outre, sa relation particulière avec les élèves, même si elle ne supprime en aucun cas le rapport hiérarchique qu'impose le rôle de l'enseignant, permet un échange où les goûts n'ont pas de hiérarchie et où élève comme professeur peuvent discuter de leurs ressentis livresques. Cette relation temporairement d'égal à égal fait grandir l'élève. Valorisé et rendu plus autonome, l'élève se porte mieux. Il apparaît clairement que les élèves lisent avec beaucoup plus de plaisir les livres qu'ils ont pu choisir, fût-ce dans une liste, ou conseillés par un ami, que ceux imposés de façon catégorique par l'enseignant.

Par la réalisation de ce projet et son partage, j'espère éveiller un intérêt pour ce métier qui, par le biais d'autres initiatives pourrait être peu à peu revalorisé.

Des livres pour tous les goûts

"On n'attire pas les mouches avec du vinaigre"⁴ affirmait Mme Smets. A raison. Un fonds riche et varié est indispensable pour attirer les adolescents dans une bibliothèque. Particulièrement lorsque celle-ci se trouve dans un cadre scolaire et que d'autres activités leur sont proposées lors des heures d'ouverture de celle-ci. Je pense à l'heure de table. D'autre part, le bibliothécaire scolaire a un autre statut que celui des professeurs et peut créer une relation privilégiée avec les élèves. Il se doit donc de proposer autre chose que les œuvres vivement recommandées par les enseignants et rester à la page. C'est pourquoi des bandes dessinées ainsi que des séries populaires telles que *Cherub* ont fait leur apparition dans les rayonnages au grand plaisir des adolescents !

Le renouvellement du fonds a fait l'objet d'un grand travail de tri que je n'aurais pu effectuer sans l'aide de Madame Smets et des différents professeurs qui ont donné leur avis quant aux livres relatifs à leurs matières. Cette sollicitation a d'ailleurs renforcé les liens avec les professeurs qui sont de plus en plus nombreux à utiliser la bibliothèque comme source documentaire mais également comme salle de classe.

Enfin, nous avons essayé de rendre l'endroit le plus accueillant possible dans l'esprit des bibliothèques "troisième lieu". Cette notion originaire des États-Unis désigne un lieu complémentaire aux deux premiers – foyer et travail – dédié à la vie sociale. Ainsi, des étiquettes et bacs colorés ont été ajoutés, ainsi qu'un présentoir de nouveautés. À côté de la salle de lecture, où le silence total est obligatoire, un deuxième lieu de travail a été aménagé où les élèves peuvent échanger dans le calme. Une banquette et des poufs y ont été placés pour améliorer le confort des élèves qui avaient pris l'habitude d'y lire par terre !

Une pointe d'informatique

Avant mon arrivée, la bibliothèque de l'Institut Saint-Boniface n'était pour ainsi dire pas informatisée. Si un catalogue existait sous Access ; il était loin d'être performant. En effet, même en recherchant par numéro d'inventaire, nous ne trouvions pas toujours l'ouvrage en question. En

outre, l'interface Access est peu agréable surtout eu égard de ce que les jeunes ont l'habitude de rencontrer lors de leurs pérégrinations virtuelles. C'est pourquoi nous avons décidé de réinformatiser la bibliothèque à l'aide du logiciel libre PMB que nous avons adapté à nos besoins via diverses modifications. La plus importante d'entre elles fut la simplification de la grille d'encodage, indispensable pour des "catalogueurs" néophytes.

Un long travail d'encodage a alors commencé puisque nous ne pouvions reprendre les notices issues d'Access, qui étaient insuffisantes en nombre et en qualité. Aujourd'hui, tous les livres de fiction ont été encodés et les bénévoles s'occupent des nouveautés.

Pour plus de renseignements concernant l'utilisation du logiciel PMB, je vous invite à consulter mon travail de fin d'études ainsi que l'article rédigé en 2006 par Stéphanie Fort dans les *Cahiers de la documentation/Bladen voor documentatie*⁵.

Des apprentis magiciens motivés

Etant donné les nombreuses tâches à réaliser dans la bibliothèque, la collaboration, notamment avec Mesdames Smets et Defraigne, Madame André et une équipe de parents et anciens professeurs bénévoles me fut d'un grand secours. Pourtant, pour assurer une gestion efficace après mon départ, une formation a été nécessaire.

Ainsi, plusieurs outils ont été mis en place. Tout d'abord, j'ai créé une farde de gestion de la bibliothèque. Celle-ci contient des fiches d'aide à la gestion de la bibliothèque (cf. annexe A). Chaque fiche se concentre sur une tâche énoncée par le titre, identifiée par une illustration simple et décrite brièvement avant d'être expliquée étape par étape. Les tâches sont variées et se réfèrent tant à l'encodage qu'à l'impression d'un inventaire ou à la création d'une bibliographie. A la suite de ces fiches, j'ai placé un mini-guide d'encodage qui explique plus en détail cette tâche bibliothéconomique. Ce guide a été réalisé à partir de celui d'Alice Gérard⁶ mais actualisé quant à la version de PMB installée et adaptée à l'Institut Saint-Boniface. Enfin, j'ai inclus des inventaires datés de juin 2013 pour permettre d'accéder au contenu du fonds sans accès informatique. J'ai également ajouté des listes de suggestions de nouvelles acquisitions réalisées après des en-

quêtes réalisées auprès des professeurs et élèves de l'Institut Saint-Boniface.

Mais un outil papier est inutile lorsque personne n'a le temps de le lire. C'est pourquoi j'ai réalisé plusieurs séances de formation à destination de certains bénévoles. Ces séances concernaient principalement la manipulation de PMB et l'encodage dans le logiciel. Elles étaient essentiellement basées sur la réalisation d'exercices et l'explication des erreurs commises.

Un soupçon de fantaisie

Ces tâches auraient été inutiles si elles n'avaient pas donné vie à la bibliothèque. C'est pourquoi l'animation du lieu a pris une grande place dans mon projet. Outre de petites actions de promotion – étagère de nouveautés, vitrines d'exposition, cahier de suggestions –, j'ai conçu un projet en collaboration avec Madame Smets et sa classe de deuxième secondaire. La base de celui-ci fut la rencontre avec des professionnels du livre autres que bibliothécaires et professeurs de français. J'ai imaginé cette animation selon les principes actuels des pédagogies constructivistes et de projet. Ainsi, c'est une série de séquences pédagogiques qui ont été pensées comme un tout. Nous avons d'abord mené des activités de lancement et de planification destinées à préparer les élèves à la venue des professionnels. Ensuite, nous avons réalisé le projet en tant que tel pour clôturer avec une évaluation de celui-ci.

Ce projet consistant à inviter Thomas Lavachery, auteur-illustrateur et documentariste ainsi que Deborah Danblon, libraire et critique littéraire, avait pour objectif de faire connaître ces métiers aux élèves de deuxième secondaire. Au niveau de la valorisation de la profession, il met en avant l'importance de la collaboration bibliothécaire-enseignant dans la réussite d'un projet pédagogique.

Fig. 1 : illustration de Björn le Morp.

Lancement et planification

L'événement a été préparé avec soin par Madame Smets et moi-même afin que les élèves puissent profiter au mieux de la rencontre. Pour cela, les élèves ont lu un des livres de Thomas Lavachery sélectionnés par nos soins – à savoir *Björn le Morp* et *2 pouces et demi*. Nous avons également fait en sorte qu'ils s'interrogent sur le métier d'illustrateur en les mettant en situation. Par groupes de deux, leur tâche consista à illustrer un passage choisi de l'œuvre lue. Ce travail par groupes est dans la lignée de la pédagogie constructiviste et a permis aux enfants de formuler

leurs interrogations intérieures puisqu'ils étaient obligés de communiquer avec leur binôme. Cette activité demande plus ou moins de préparation en fonction du profil de la classe et a donné l'occasion de présenter la bande dessinée de *Björn le Morphir*.

En ce qui concerne la venue de Déborah Danblon, un travail sur la critique littéraire a été mené par Madame Smets. En outre, concernant les deux invités, chaque élève avait pour mission de représenter de la manière dont il le désirait – littéraire ou artistique – un des métiers exercés.

Fig. 2 : représentation de Déborah Danblon.

La rencontre

Cette rencontre transforma réellement les locaux de la bibliothèque en un lieu de vie et d'échanges. Enrichissante pour tous, elle fut l'occasion de plusieurs débats mais également de découvertes surprenantes sur la vie d'un auteur de littérature de jeunesse bien de chez nous.

La séance a été conçue comme une alternance de moments sérieux et ludiques. Tout d'abord, les invités furent confrontés aux représentations issues des élèves. Ils ont ainsi pu réagir face à la perception de leurs métiers en expliquant la réalité de leurs vies quotidiennes. C'est ainsi que nous avons appris que l'un comme l'autre travaillait sur un ordinateur et non à la main, jetant une à une des boulettes de papier.

Ensuite, connaissant quelque peu le caractère de mes invités, j'avais préparé une animation ludique. Tour à tour, les élèves lançaient un dé équipé de trois types de faces : questions, objets et défis. Chaque objet avait un rapport avec la vie des invités et nous a aidés à la découvrir. J'avais imaginé une série de questions mais les élèves avaient l'occasion de poser leurs propres questions, ce qui a, en réalité, couvert une grande partie de la rencontre. Les défis, quant à eux, avaient souvent un lien avec la littérature ou consistaient en des jeux de langage.

Enfin, j'avais prévu un temps réservé pour chaque invité. Ainsi, Thomas Lavachery nous a expliqué son métier d'illustrateur. Il a également échangé avec les élèves à propos des difficultés d'illustrer une histoire puisque ceux-ci avaient expérimenté cet acte au cours de la préparation de la rencontre. Quant à Déborah Danblon, elle nous a expliqué son projet de création d'un espace pédagogique dans sa librairie, *La Licorne*. L'animation s'est clôturée par une séance de dédicaces durant laquelle l'auteur nous a montré les illustrations de la prochaine édition de *Björn le Morphir*.

Fig. 4 : Lavachery montre ses illustrations.

Fig. 3 : rencontre.

L'évaluation

Cette étape a été menée par Madame Smets qui a fait rédiger à ses élèves un portrait d'un des invités rencontrés.

Si vous travaillez dans une école et désirez inviter un auteur, sachez que la Fédération Wallonie-Bruxelles subventionne ce type d'initiatives. Il vous suffit de consulter leur répertoire d'auteurs et illustrateurs disponible en ligne⁷ ou en version

papier, de contacter l'auteur pour lui faire part du projet et d'envoyer le formulaire disponible sur le site à Christian Libens, responsable de l'opération "Écrivains en classe".

Et mélangez le tout !

Nous voilà avec une bibliothèque prête à poursuivre son chemin... Un an après, je peux constater que la fréquentation de la bibliothèque s'est multipliée par 4 ! Celle-ci ne désemplit plus sur le temps de midi. Et quand on demande aux élèves de donner un coup de main ou un coup de cœur (don d'un livre à la bibliothèque), ce ne sont pas moins de 400 ouvrages qui sont récoltés ! Le travail continue à se faire grâce aux nombreux bénévoles qui y prennent part. Je voudrais ainsi remercier les professeurs de français Mesdames Smets et Defraigne, le directeur Monsieur Paul Leblanc, les autres professeurs et ex-professeurs de l'Institut, les parents bénévoles et tous ceux qui contribuent aujourd'hui à la vie de la bibliothèque. Le catalogage se fait petit à petit et des

questions essentielles s'amorcent. Les réflexions concernent ainsi des sujets tels que l'indexation des documentaires, l'aménagement du lieu, l'équipement des documents avec des code-barres... L'avenir s'annonce lumineux.

Ce projet fut un bel échange de connaissances et d'expertises entre l'équipe pédagogique et moi-même, enrichissant pour tous. Je suis heureuse de l'avoir mené à bien et de le voir continuer à vivre. J'espère sincèrement qu'il inspirera d'autres lieux pour des initiatives similaires, dans le sens du développement des bibliothèques scolaires en Belgique.

Aurélie Maroquin

Université de Cergy-Pontoise/École
Supérieure du Professorat et de
l'Éducation (ESPE) de Versailles
aurelie.maroquin@outlook.com

Août 2014

N.B. Si vous souhaitez obtenir les fiches d'aide à la gestion de la bibliothèque, le mini-guide PMB, consulter le catalogue ou voir plus de photographies du projet, vous pouvez vous rendre sur le site compagnon⁸ de mon travail !

Bibliographie

Alamichel, Dominique. *La bibliothécaire jeunesse : une intervenante culturelle : 60 animations pour les enfants de 18 mois à 11 ans*. Ed. du cercle de la librairie, 2006. 302 p. (Bibliothèques). ISBN 978-2-7654-00931-1.

Cauden, Isabelle ; Cuisiniez, Frédérique. *La boîte à outils des formateurs*. Dunod, 2012. 190 p. ISBN 978-2-10-056916-8.

Centre de Lecture Publique de la Communauté Française (CLPCF). *Etre bibliothécaire d'école en Communauté française de Belgique*. CLPCF, 2000. 96 p.

Collectif « Vivre le CDI ». *C'est fou tout ce qu'on peut faire au CDI : références théoriques et pratiques diversifiées des professeurs-documentalistes : actions du professeur-documentaliste de collège et lycée*. L'Harmattan, 2010. 245 p. (Nouvelles pédagogies). ISBN 978-2-296-11347-3.

Danblon, Déborah. *Lisez jeunesse ! : la littérature pour adolescents et jeunes adultes*. Luc Pire, 2001. 159 p. ISBN 978-2-87415-112-5.

Guertin, Hélène. *Le bibliothécaire : un formateur pédagogue ? : pour une meilleure connaissance du fonctionnement des élèves en projet de recherche d'information*. Argus, 2006, vol. 35, n°2, automne, p. 25-28.

Hurst, Bruno. *Former sans ennuyer : concevoir et réaliser des projets de formation et d'enseignement*. Eyrolles/Editions d'Organisation, 2011. 189 p. (Les livres outils). ISBN 978-2-212-54030-7.

Organisation de Coopération et de Développement Économiques (OCDE). *Bibliothèques scolaires et centres de documentation = School Libraries and Resource Centres*. Les éditions de l'OCDE, 2001. (Enseignement et compétences = Education and Skills). 200 p. ISBN 92-64-08604-8.

SCEREN-CNDP. *Le professeur documentaliste : textes réglementaires [en ligne]. Savoirs cdi : des ressources professionnelles pour les enseignants-documentalistes*. <<http://www.cndp.fr/savoirscdi/metier/le-professeur-documentaliste-textes-reglementaires.html>> 2008 (consulté le 14 janvier 2013).

Notes

- 1 UNESCO ; IFLA. *Manifeste UNESCO/IFLA de la bibliothèque scolaire* [en ligne]. <http://www.unesco.org/webworld/libraries/manifestos/school_manifesto_fr.html> 1998 (consulté le 26/04/2012).
- 2 Belgique. Ministère de la communauté française. Administration générale de l'enseignement et de la recherche scientifique. Direction générale de l'enseignement obligatoire. Service général de l'enseignement secondaire et des CPMS. Direction de l'organisation des établissements d'enseignement secondaire ordinaire. *Circulaire n° 2808 : personnel auxiliaire d'éducation et personnel administratif – modifications des normes*. 10/07/2009.
- 3 Éducation, loisir et sport (Québec). *Votre bibliothèque scolaire... et toi, que lis-tu ? : plan d'action sur la lecture à l'école* [en ligne]. <http://www.mels.gouv.qc.ca/lancement/plan_lecture2/biblio_scol_f.pdf> ca 2005 (consulté le 30 mai 2013).
- 4 Article annonçant les changements de la bibliothèque publié dans le journal de l'Institut Saint-Boniface-Parnasse au cours du premier trimestre 2012.
- 5 Fort, Stéphanie. La gestion d'une bibliothèque avec un logiciel libre : exemple concret et implications. *Cahiers de la documentation = Bladen voor documentatie* [en ligne], septembre 2006 (consulté le 12 juillet 2014), n° 3, p. 4-11. <http://www.abd-bvd.be/cah/papers/2006-3_Fort.pdf>
- 6 Gérard, Alice. Guide d'encodage de documents à partir du système intégré de gestion de bibliothèque libre de PMB : guide destiné aux gestionnaires du CDI de l'Établissement des Sœurs de Notre-Dame (Namur). S.N., 2006. 56 p.
- 7 Fédération Wallonie-Bruxelles. Service général des lettres et du livre en littérature de jeunesse. *Littérature de jeunesse* [en ligne]. <<http://www.litteraturedejeunesse.cfwb.be/>> (consulté le 25/02/2013).
- 8 Vous le trouverez à l'adresse suivante : <www.aureliemaroquin.wix.com/tfebd>

Annexe A : exemple de fiche d'aide

Fiche n° 9 : rechercher un livre

Un bibliothécaire doit être capable de chercher un livre dans son interface mais aussi dans celle accessible aux élèves afin de les guider dans leurs recherches.

Dans l'interface d'administration

Rendez-vous dans l'onglet "Catalogue" et restez dans la partie "Auteur/titre".

Le plus rapide est d'effectuer une recherche **"tous les champs"**. Cela signifie que PMB va rechercher dans toutes les informations qu'il a sur le livre, y compris le résumé. Cela peut être utile quand on cherche un livre sur un thème défini puisque les ouvrages ne sont pas indexés.

Si vous connaissez le titre exact, il vaut mieux remplir le champ **"titre"**. Si vous tapez directement le titre, PMB affichera la notice de ce livre mais aussi de ceux qui ont un titre similaire. Pour éviter ce problème, placez votre titre entre guillemets.

Le champ **"auteur"** peut également être pratique si vous voulez obtenir la liste des livres écrits par un auteur.

Dans l'interface des utilisateurs

Vous avez le choix entre deux types de recherche : la recherche simple et la recherche multi-critères.

Pour la **recherche simple**, entrez les mots avec lesquels vous voulez rechercher puis cliquez sur le de "Rechercher dans...". Vous pouvez alors cocher les champs dans lesquels vous voulez chercher.

La recherche avancée fonctionne à peu près de la même manière. Cependant, vous pouvez choisir le champ AVANT de spécifier ce que vous allez chercher. Par exemple, si vous cherchez dans le champ "éditeur", vous pourrez parcourir la liste des éditeurs enregistrés en cliquant sur l'icône . Vous pouvez ensuite ajouter autant de critères que vous le désirez. Pour supprimer un critère, il vous suffira de cliquer sur la croix.

HET VOWB-PILOOTPROJECT VOOR EEN GEDISTRIBUEERD DEPOT VAN GEDRUKTE BIOMEDISCHE TIJDSCHRIFTENCOLLECTIES

Katrien ALEWAETERS

Hoofd Medische Bibliotheek, Vrije Universiteit Brussel

Cathy BRUSCHINI

Tijdschriftenbeheer, KCGG (voormalige Biomedische bibliotheek UGent)

Ann DE MEULEMEESTER

Beleidsmedewerker, KCGG (voormalige Biomedische bibliotheek UGent)

Inge DISCART

Teamleider informatiespecialisten Bibliotheek 2Bergen, Katholieke Universiteit Leuven

Imke HANSEN

Prenten, Kaarten & Plannen, Koninklijke Bibliotheek van België

Anke JACOBS

Projectcoördinator Anet, Universiteit Antwerpen

Dirk SCHOONBAERT

Bibliothecaris, Instituut voor Tropische Geneeskunde

Paul SIJSMANS

Universiteitsbibliotheekdiensten, Katholieke Universiteit Leuven

▪ In 2006 startten 6 instellingen binnen het Vlaams Overlegorgaan inzake Wetenschappelijk Bibliotheekwerk met een pilootproject om tot een gedecentraliseerde depotservice voor biomedische tijdschriften te komen. Vooraleer van start te gaan zocht de werkgroep consensus over een aantal basisprincipes en criteria voor te bewaren titels. Daarnaast werden afspraken gemaakt rond interbibliothecair leenverkeer en werd een zogenaamd gedistribueerd bewaarbeleid vastgelegd dat door de participerende instellingsbesturen ondertekend werd. Er werd gestart met een lijst van 2.500 titels die voor depotdoeleinden in aanmerking konden komen. Daarnaast ontwikkelde Anet (UAntwerpen) een webgebaseerde toepassing waarin de statussen en verhuisbewegingen van de betrokken titels up-to-date werden gehouden. De eindevaluatie in 2012¹ werd als zeer positief ervaren, al blijven er een aantal op te lossen issues waardoor het project niet als afgesloten kan beschouwd worden. De werkgroep formuleerde een aantal aanbevelingen die in functie van een eventuele verderzetting, maar ook voor toekomstige depotprojecten, als "best practice" kunnen dienen.

▪ En 2006, six institutions du 'Vlaams Overlegorgaan inzake Wetenschappelijk Bibliotheekwerk' se lancèrent dans un projet pilote d'envergure: la mise sur pied d'un service de dépôt décentralisé pour les périodiques biomédicaux. Dans ce but, le groupe de travail s'attacha à établir une série de principes et de critères concernant les titres à conserver. Des accords relatifs aux échanges inter-bibliothécaires et à une politique de conservation dite "partagée" - signée par les directions des institutions participantes - furent conclus. Une liste de 2.500 titres pouvant entrer en compte pour le dépôt a été dressée. L'Anet (UAntwerpen) a développé une application web qui suit les déplacements et met à jour les statuts des titres concernés. L'évaluation finale en 2012 fut très positive, même si quelques aspects ont besoin d'être réanalysés, ce qui explique pourquoi le projet ne peut pas être considéré comme étant définitivement clôturé. Dans le cas d'une éventuelle poursuite ou pour de futurs projets de dépôt, le groupe de travail a formulé plusieurs recommandations pouvant servir de "best practice".

Voorgeschiedenis

Wetenschappelijke bibliotheken in Vlaanderen koesteren reeds lang de wens om tot een gemeenschappelijk(e) depot(service) te komen. De voorbije 30 jaar werden daartoe verschillende pogingen ondernomen. Zo polste in 1985 de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR) middels een uitgebreide enquête naar de wenselijkheid en haalbaarheid van één of meerdere depots "voor de opslag en terbeschikkingstelling van minder gebruikt doch waardevol bibliotheekmateriaal". Ondanks de grondige voorberei-

ding leidde dit niet tot concrete realisaties.

Eind jaren '80 namen de toenmalige hoofdbibliothecarissen Simon Micha Namenwirth (Vrije Universiteit Brussel - VUB) en Jan Roegiers (Katholieke Universiteit Leuven - KU Leuven) het voortouw in een zoektocht naar een interuniversitair magazijn voor boeken en tijdschriften. Verschillende opties werden overwogen maar geen ervan weerhouden.

Begin 1993 belastte de Vlaamse regering het zopas opgerichte Vlaams Overlegorgaan inzake

Wetenschappelijk Bibliotheekwerk (VOWB) met de uitvoering van een voorbereidende studie inzake de oprichting van een gemeenschappelijke depotbibliotheek, en de opbouw van een samenwerkingsverband inzake collectievorming. Na bijkomende informatie te hebben ingewonnen bij de Nederlandse collega's van de universiteitsbibliotheken en de Koninklijke Bibliotheek (UKB) werd dit plan als niet haalbaar bestempeld. De bouw ervan en de nadien te garanderen werking zouden de financiële draagkracht van de deelnemende instellingen ver te boven gaan. Het eindrapport uit 1993 suggereerde om tot een decentraal, virtueel depot te komen *"waarbij de depottaak over de deelnemende partners wordt verdeeld"*².

In 1997 volgde uit het zogenaamde Conspectus-pilootproject - dat de sterkte, zwakte en zwaartepunten van tijdschriftcollecties wou meten in functie van een gemeenschappelijk bewaarbeleid - een wiedproject voor de discipline fysica. Men had daarbij tevens de realisatie van een decentrale depotservice voor ogen. Om uiteenlopende redenen werd dit initiatief eind 2000 stopgezet. Als aanbeveling werd meegegeven om in de toekomst *"naar een meer globale aanpak te streven waarbij per discipline een bewaarbibliotheek wordt aangesteld"*³.

VOWB-werkgroep - start en basisafspraken

Onder impuls van hoofdbibliothecaris Mel Collier (Katholieke Universiteit Leuven - KU Leuven) kwam de VOWB-werkgroep van het biomedisch depot eind 2006 voor het eerst samen. Ze bestond uit afgevaardigden van de 6 participerende instellingen in het project: Instituut voor Tropische Geneeskunde (ITG), Katholieke Universiteit Leuven (KU Leuven), Koninklijke Bibliotheek van België (KBR), Universiteit Antwerpen (UAntwerpen), Universiteit Gent (UGent) en Vrije Universiteit Brussel (VUB). Tijdens deze eerste vergadering werden enkele basisprincipes voorgelegd waarop de verdere samenwerking zou gebaseerd worden:

- Elk van de instellingen erkent de dringende noodzaak van een gecoördineerd beleid inzake deselectie van papieren collecties en verklaart zich principieel bereid om in een Vlaamse depotservice te stappen en hieraan ten volle haar medewerking te verlenen.
- Elk van de instellingen stemt in om één bewaarplaats per tijdschrifttitel vast te leggen. Geen enkele instelling is verplicht om een tijdschrift af te voeren. Het bewaar exemplaar dient beschikbaar te blijven voor interbibliotheecair leenverkeer (IBL).

- De werkgroep zal de krijtlijnen van het stappenplan bepalen en uitwerken. De vertegenwoordiger van de instelling in de werkgroep hoeft niet noodzakelijk de hoofdbibliothecaris te zijn. Deze werkgroep zal afspraken vastleggen over welke instelling wat gaat bewaren. Op verzoek kunnen eventueel andere experten aan de werkgroep toegevoegd worden.
- Het gaat in eerste instantie niet om de praktische oprichting van een gebouw waarin het depot zou worden ondergebracht, maar om een gedistribueerde aanpak voor een gemeenschappelijke Vlaamse depotservice met biomedische piloot. Indien dit project goed verloopt, kunnen initiatieven genomen worden om de depotfaciliteit uit te breiden tot de exacte en andere wetenschappen.

Na het aanvaarden van deze basisprincipes werd een titellijst van zo'n 2.500 depottijdschriften vastgelegd, initieel geselecteerd uit de collecties van KU Leuven en UGent. Het betrof basistijdschriften van het (ruime) biomedische vakgebied waarvan het bezit vaak overlap vertoont over de verschillende instellingen heen. Antilope, de collectieve catalogus van wetenschappelijke tijdschriften in België, zou de basis vormen voor de concrete uitwerking. In de eerste fase van het project werd dan ook veel tijd besteed aan het actualiseren van de betrokken gegevens in Antilope.

Rekening houdend met de ervaringen uit het verleden stelde de werkgroep het KIS-principe (Keep It Simple) voorop: een pragmatische aanpak, een minimum aan bindende afspraken, regelmatig overleg, de nodige portie collegialiteit en veel persoonlijk engagement vanwege de leden van de werkgroep. Later zou blijken dat deze insteek effectief de succesfactor van dit project is geweest.

Een Service Level Agreement (SLA) van amper 2 pagina's vormde de ruggengraat van dit project. Deze SLA stelt onder andere dat elke instelling haar depottitels in de best mogelijke omstandigheden dient te bewaren en deze titels via haar eigen catalogus en via Antilope zichtbaar zal maken als zijnde een depottitel. Verder kon geen enkele instelling verplicht worden om een abonnement aan te houden of het papieren exemplaar eeuwig te bewaren, maar het opzeggen van abonnementen of afvoeren van titels diende eerst aan de werkgroep te worden voorgelegd. Er kon dan worden beslist of het deponthouderschap overgenomen wordt door een andere instelling, dan wel of de titel op papier niet verder wordt gearchiveerd. Partnerinstellingen die collectiedelen overdragen aan de deponthouder, dragen ook de eigendomsrechten over aan die instelling. Wanneer een gebruiker uit een partnerinstelling

een papieren versie van een depottijdschrift wenst te consulteren kan dat ter plaatse in de desbetreffende depotbibliotheek (wederkerige toegankelijkheid). De SLA werd ondertekend door het bestuur van elke instelling waardoor het een bindend engagement betrof van de instelling als geheel en niet louter een afspraak tussen bibliotheken.

Er werd met grote zorg nagedacht over criteria van toewijs (Zie Fig.1). Hoe zou beslist worden welke instelling welke titels in bewaring zou nemen? Ook hier won de praktijk en het KIS-principe het van administratie en doorgedreven berekeningen die op alle vlakken een gerechtvaardigde verdeling van de tijdschriften zou moeten opleveren. Alle tijdschriften werden op een logische en evenwichtige manier verdeeld over alle instellingen heen. Financiële aspecten (zoals abonnementskosten) bleven daarbij buiten beschouwing, omdat dit tot oeverloze discussies zou leiden die de realisatie van het project in het gedrang zouden kunnen brengen.

werd specifiek voor dit project ontwikkeld, maar is ondertussen ook al in gebruik voor andere gelijkaardige depotprojecten buiten VOWB. De depottoepassing combineert de bibliografische gegevens en de holdingsinformatie uit Antilope met specifieke meta-informatie omtrent het depot per instelling. Specifieke depot velden zijn:

- Depothouderschap: wie is deponhouder voor deze titel?
- Compleetheid: is de volledigheid van het bezit gecontroleerd?
- Staat: in welke staat bevindt de collectie zich, gaat het om ingebonden of losse nummers?
- Abonnement: heeft de instelling een lopend abonnement op deze titel?
- Transitie: in welke fase van het proces bevindt deze titel zich voor deze instelling?
- Opmerking: vrij veld.

Eenmaal de effectieve verhuis van collecties aan de orde was, bleken de transitiestaten in de toepassing essentieel (Zie Fig 2.). Het initiatief om bepaalde nummers van tijdschriften te verhuizen kan immers komen van zowel de deponhouder

De criteria van toewijs die werden toegepast, zijn:

1. Volledigheid van het huidig bezit van de titel, gekoppeld aan de staat van de collectiedelen.

De instelling met het grootste bezit van de titel, werd in eerste instantie op automatische wijze, op basis van de gegevens in Antilope, toegekend als bewaarbibliotheek. In tweede instantie moest deze informatie manueel gecontroleerd worden op juistheid, alsook of de staat van deze collectie het toeliet de tijdschriften te gebruiken als bewaartitel.

2. Unicité van de titel, gekoppeld aan de specificiteit van de instelling

Indien een instelling de enige was die de titel bezat, was het logisch dat deze instelling aangeduid werd als bewaarbibliotheek. Titels uit specifieke vakgebieden werden bovendien toegevoegd aan de referentielijst wegens hun belang als Belgisch wetenschappelijk patrimonium.

3. Bewaarverplichting van de titel binnen de instelling

(Deel)bibliotheeken die binnen de instelling reeds aangeduid werden als bewaarbibliotheek, werden ook bewaarbibliotheek voor deze titel binnen het project. De Koninklijke Bibliotheek kon geen titels in bewaring geven bij de andere partner wegens haar bewaarplicht.

4. Aanwezigheid van een lopend abonnement

Een instelling met een lopend abonnement voor deze titel werd aangeduid als bewaarbibliotheek voor deze titel.

Fig. 1: Criteria van toewijs.

Tot slot werd ook nagedacht over hoe dit in de praktijk moest gerealiseerd en opgevolgd worden. Antilope alleen zou deze klus niet kunnen klaren. Werken met Excel-bestanden zou ook geen afdoende oplossing bieden. Anet, het bibliotheek-automatiseringsteam van de UAntwerpen en tevens leverancier van Antilope, kwam met de oplossing onder de vorm van de Biomed depot-toepassing. Deze webgebaseerde toepassing

(die wenst te ontvangen), als van andere depotleden die een deel van hun bezit wensen door te sturen naar de deponhouder. Elke instelling kan in de toepassing aangeven wat zijn status is voor een bepaalde titel.

Als deponhouder:

- Klaar om te ontvangen
- Ontvangen
- Verwerkt

- Volledig afgewerkt
- Als niet-depotohouder:
 - Klaar om te verzenden
 - Op transport gezet
 - Levering niet mogelijk

Wanneer een titel door de depothouder op "Volledig afgewerkt" wordt gezet, hebben de andere instellingen groen licht om hun papieren bezit voor deze titel effectief af te voeren. De toepassing biedt zeer gerichte zoekmogelijkheden gecombineerd met facetbrowsing, wat maakt dat zeer specifieke zoekopdrachten kunnen uitgevoerd worden (Zie Fig 3.).

Fig.2: Zoeken in Biomed depottoepassing.

Titel	Human pathology	Registreer
ISSN	0046-8177	
Impressum	Philadelphia, Pa	
Brocade nummer	c:biomed:209728	
Bibliotheken	ITG KUL-M *UA-CDE UGENT-GE VUB	
Transitielog		
Transitielog		
24.07.2009 12:25 VUB	Klaar om te verzenden	Katrien Alewaeters vol 3 en vol 5-10 naar UA
16.07.2010 15:06 UA-CDE	Verwerkt VUB	An Marien
26.07.2010 16:26 UA-CDE	Klaar om te ontvangen KUL-M	An Marien vol 1,2,4
02.08.2010 17:04 KUL-M	Op transport gezet	Wouter Schallier vol. 1 is niet leverbaar
06.01.2011 13:40 UA-CDE	Volledig afgewerkt	An Marien

Fig.3: Screenshot overzicht transitietaten in Biomed depottoepassing.

Van zodra de titels verdeeld waren over de verschillende depothouders, kwam de werkgroep en hele tijd niet meer samen. Elke partnerbibliotheek had haar handen vol met het uitpakken en verwerken van dozen met de nieuw verworven tijdschriftnummers. De communicatie verliep toen via de Biomed depottoepassing, via de discussielijst voor deze werkgroep of rechtstreekse mailing tussen partners.

Organisatie - Praktische aanpak op de werkvloer

Ondanks het feit dat de praktische aanpak op de werkvloer vanzelfsprekend varieerde van instelling tot instelling, werden onderstaande stappen door iedereen uitgevoerd.

Wegens de praktische haalbaarheid werd er geopteerd om de initiële toekenning van de depottitels aan de verschillende instellingen te laten gebeuren door de Biomed toepassing, op basis van het eerste criterium van toewijs, namelijk de

volledigheid van de collectie. Om dit zo optimaal mogelijk te laten verlopen was het belangrijk dat

de bezitsgegevens in Antilope correct en up-to-date waren. Een eerste stap was dus dat elke instelling haar fysieke collectie nakreef, om in haar catalogus daar waar nodig de holdings-informatie aan te passen en eventuele catalografische fouten te verbeteren. Nadien konden deze gegevens geüpload worden naar Antilope.

Na de initiële toekenning van de depottitels door de Biomed toepassing werd het depothouderschap door elke instelling titel per titel geëvalueerd en al dan niet aanvaard. Mogelijke redenen voor het niet kunnen aanvaarden van het depothouderschap waren de slechte fysieke staat waarin een tijdschrift zich bevond, of de onzekerheid over de verdere financiering van het abonnement, enz. Om heel andere redenen werden sommige titels ook door meerdere bibliotheken aanvaard als bewaartitel. Mogelijke motieven hiervoor waren het belang van de titel voor de instelling, het aanvaarden van het depothouderschap van de voortzetting van die titel, enz. Na deze fase werden alle titels met meer dan één of zonder depothouder bekeken en werden er hierover door de groep beslissingen genomen.

Van zodra alle titels uit dit project een depothouder toegekend hadden gekregen, kon er overgegaan worden naar de volgende stap. Hierin werden aanvullingen voor de eigen collectie aange-

vraagd bij de andere instellingen, werden aanvullingen voor de eigen collectie ontvangen uit de andere bibliotheken en werden er beslissingen genomen over de afvoer van niet-depottijdschriften.

Een van de belangrijke afspraken bij de start van het project was dat elke depottitel zo volledig mogelijk op een enkele plaats moest aanwezig zijn en dat de deelnemende instellingen (delen van) hun collectie zouden afstaan indien deze ontbraken bij de depothouder. Elke instelling ging daarom voor haar eigen depottitels in de Biomed toepassing na welke andere instelling(en) haar collectie kon(den) aanvullen. Via deze Biomed toepassing konden de ontbrekende nummers en/of volumes opgevraagd worden, hoewel in de praktijk ook vaak een e-mail werd gestuurd. Vervolgens werden met de leverende bibliotheek afspraken gemaakt over het transport. Na ontvangst van de aanvullingen volgden een aantal bibliotheektechnische handelingen bestaande uit onder andere het stempelen, labelen en beveiligen van de volumes, de holdinggegevens in de eigen catalogus en de Biomed toepassing aanpassen en de volumes in de rekken plaatsen. Belangrijk was ook dat na volledige afhandeling van een titel, als er zekerheid was dat geen enkele bibliotheek voor verdere aanvullingen kon zorgen, dit in de Biomed toepassing aangegeven werd door de transitie staat te wijzigen in 'Volledig afgewerkt'.

Om na te gaan of een instelling voor aanvullingen kon zorgen, moest zij de Biomed toepassing op regelmatige basis controleren op aanvragen van de andere bibliotheken. De aangevraagde nummers en/of volumes werden vervolgens uit de rekken gehaald en ingepakt. Nadien werden de nodige afspraken gemaakt voor transport naar de depothouder. De bezitsgegevens in de eigen catalogus en de Biomed toepassing werden aangepast en als laatste stap werd ook de transitie staat in de Biomed toepassing gewijzigd in "Volledig afgewerkt".

Indien een instelling besliste om een tijdschrift uit het depotproject, waarvan zij geen depothouder was, af te voeren, kon dit enkel nadat er zekerheid was dat er geen aanvullingen meer konden bezorgd worden aan de depothouder. Indien dit zo was, kon deze instelling het tijdschrift afvoeren, waarna de bezitsgegevens in de Biomed toepassing aangepast moesten worden. In de eigen catalogus kon in de meeste gevallen niet alleen de holding maar ook het volledige tijdschriftrecord geschrapt worden.

De meeste deelnemende instellingen kozen er voor om in de eigen catalogi voor een extra aanduiding te zorgen bij de depottitels, zodat deze titels zowel voor de gebruikers als voor de perso-

neelsleden makkelijk herkenbaar waren.

Aanbevelingen voor de toekomst

Omwille van het succes van deze piloot wordt binnen de wetenschappelijke bibliotheken nagedacht over een vervolgproject voor andere disciplines zoals de exacte wetenschappen. Tevens ervaren de huidige depotpartners dit project nog niet als definitief afgesloten. Ten behoeve van beide invalshoeken kunnen volgende aanbevelingen tot nut zijn:

- **Collectiebeheer:** voor het aanvangen van een nieuw project, is het aangeraden dat elke instelling bepaalt wat haar collectiebeleid is ten aanzien van dit vakgebied. Welke tijdschriften vormen de basiscollecties en zijn van wezenlijk belang voor de instelling? Deze titels in depot houden is geen extra inspanning omdat het opzeggen of afvoeren van deze tijdschriften toch niet aan de orde is. Welke titels wenst men op (korte) termijn op te zeggen? Het zou lastig zijn als dergelijke titels in depot komen wanneer ze haaks op de eigen collectieplanning staan. Titels die in de zogenaamde big deals zitten, kunnen zelden opgezegd worden. Deze titels een label toekennen en afzonderlijk behandelen in het depot project is mogelijk een betere werkwijze.
- **Gerelateerde titels:** het is wenselijk om van bij de start de volledige tijdschriftshistoriek te behandelen, dus inclusief voorafgaande titels en voortzettingen. Op deze manier blijft alles samen op één locatie bewaard. Dat werd in dit project niet of onvoldoende gedaan.
- **Tijdsbesteding:** om de tijd die er aan het project besteed wordt per personeelslid goed op te volgen, moet dit van bij de start goed gedocumenteerd worden. Duidelijke afspraken hieromtrent zijn noodzakelijk. Omdat het project veel tijd vraagt, is het ook belangrijk dat de dienstleiding achter het project staat en hiervoor de nodige tijd vrijmaakt bij de betrokken personeelsleden.
- **Biomed depottoepassing:** hoewel de Biomed toepassing een grote meerwaarde betekende in het project, zouden bijkomende aanpassingen aan de toepassing wenselijk zijn. Het downloaden van selectielijsten en een koppeling met Antilope zijn enkele voorstellen die nu op tafel liggen.
- **Scope van het project:** het is belangrijk om duidelijke grenzen te stellen aan het project, want al snel dreigt uitdeining naar een veelvoud van titels. Bepaal ook het eindpunt van het project. Blijft het beperkt tot het depot van een papieren collectie? Dit zal op termijn immers resulteren in een statisch depot, aangezien elke instelling uiteindelijk wenst over te schakelen op een e-only collectie en de papie-

ren abonnementen dus zullen overgaan in elektronische. Of breidt men uit tot een elektronisch depot en wordt de depothouder van de papieren versie op termijn ook depothouder voor het elektronische archief? En hoeveel jaren wordt men verondersteld effectief depothouder te blijven? Voor minder relevante titels kan in vraag gesteld worden of het wenselijk is deze eeuwig te bewaren.

- Sturing van het project: leiding en administratieve ondersteuning voor het project vanuit een centraal orgaan is van groot belang voor de voortgang van het project. Het zou wenselijk zijn om werkgroepen op twee niveaus te voorzien: een werkgroep voor de praktische uitwerking van het project (zoals de werkgroep in het huidige project), maar ook een werkgroep voor de meer beleidsmatige keuzes. Deze laatste bestond nu niet. Na opstart van het project zaten de hoofdbibliothecarissen niet meer mee aan tafel. Echter, op sommige momenten in het loop van het project moeten er keuzes gemaakt worden die de bevoegdheid van de leden van de werkgroep overstijgen. Om dit proces efficiënt te laten verlopen zou het beter zijn om die werkgroep al vooraf te definiëren en op gepaste tijdstippen te laten samenkomen om knopen door te hakken en de richting verder uit te zetten.

Conclusie

Het depotproject zoals het nu is opgezet voor de Biomedische tijdschriften is gebaseerd op een decentraal model waarbij elke partner deelt in de winsten, maar ook in de lasten. Iedereen kan delen van de collectie afvoeren, maar iedereen zal ook delen van de collecties in bewaring moeten nemen. Er dient steeds over gewaakt dat dit principe van wederkerigheid overeind blijft.

De looptijd van het operationele deel van dit project (meer dan 4 jaar) is duidelijk langer dan initieel ingeschat. Dit had veelal te maken met vele personeelsswissels evenals de beschikbaarheid van de betrokken deelnemers, die de depot-taken bovenop hun reguliere werk dienden uit te voeren. De ene instelling was bovendien al beter voorbereid op deze enorme klus dan de andere.

Elke deelnemende instelling hield ten behoeve van de eindevaluatie cijfergegevens bij. Zo kan duidelijk de mogelijkheid tot ruimtebesparing worden aangetoond - bijna 7 kilometer indien alle niet voor het depot weerhouden collectiedelen effectief gewied zouden worden. Het is echter van belang om de gegevens in Tabel 1 in de juiste context te plaatsen. Sommige partners grepen de

Tab. 1: Ruimteaspecten van het Biomed project.

	Aantal meter dat naar aanleiding van dit project afgevoerd of verstuurd werd	Waarvan verstuurd naar andere depotpartners	Aantal lopende meter dat afgevoerd zou kunnen worden (hypothetisch aantal)
ITG	5	3	300
KBR	11,5	11,5	Niet van toepassing
KU Leuven	935	203	1.524
UAntwerpen	20	20	1.200
UGent	1.322	212	2.800
VUB	1.012	290	1.020

- Schaalvergroting: momenteel loopt in het Waalse landsgedeelte een gelijkaardig project. Mogelijk kunnen op termijn beide projecten worden samengebracht om zo de efficiëntie nog te vergroten.
- Centraal depot: het blijft de wens van velen om een centraal depot uit te kunnen bouwen, waarbij het archief zich op een centrale locatie bevindt van waaruit een IBL-centrale wordt opgezet. De praktische haalbaarheid is een ander issue.
- Digitaal depot: nu de collecties meer en meer evolueren naar digitaal blijft ook de vraag of er geen samenwerking mogelijk is rond een digitaal depot. Dit vraagt echter een heel andere aanpak en moet rekening houden met andere randvoorwaarden, dit dient zeker verder uitgediept.

aangeboden kansen immers onmiddellijk aan in functie van ruimtegebrek of nakende verbouwingen. Bij anderen was/is het draagvlak voor afvoer van "eigen" collecties nog onvoldoende groot, waardoor het positieve effect daar nog niet ten volle speelt. De KBR kan - omwille van haar wettelijke opdracht als bewaarbibliotheek - slechts een zeer beperkt aantal volumes naar andere depothouders versturen. De onderling verschillende situatie heeft echter geen enkele partner weerhouden om collegiaal mee de doelstellingen van deze piloot te blijven ondersteunen en realiseren.

Het bleek zeer moeilijk om de werklust nauwkeurig te meten. De in Tabel 2 gerapporteerde werkprestaties dienen daarom

	Geschatte tijdsbesteding uitgedrukt in werkuren (januari 2008 – mei 2012)	Aantal persoonjaren (à rato van 1.600 werkuren per jaar)	Aantal medewerkers in functie van dit project (bibliotheekmedewerkers / jobstudenten)
ITG	120	0,07	1 / 0
KBR	2.400	1,5	4 / 6
KU Leuven	3.330	2,1	7 / 0
UAntwerpen	3.200	2	7 / 2
UGent	4.410	2,75	13 / 4
VUB	845	0,5	5 / 0

Tab. 2: Tijdsaspecten van het Biomed project.

als onderschat te worden beschouwd.

Ondanks de substantiële tijdsinvestering en werklast zijn alle partners het er over eens dat deze piloot als zeer succesvol mag worden beschouwd. De succesfactoren zijn de duidelijke richtlijnen en afspraken die tussentijds bijgesteld werden, het kunnen beschikken over een webtool en online discussiegroep, het engagement van de partnerinstellingen om er echt voor te gaan, en de gemotiveerde inbreng van alle betrokkenen. Het nut van het project was voor iedereen duidelijk, en er was wederzijds begrip waardoor heikele kwesties in alle openheid besproken konden worden.

Dank

Afsluiten doen we graag met een woord van dank. Dank aan alle leden van de werkgroep voor het enthousiasme, de saamenhorigheid en de volharding. Dank aan de collega's in de instellingen die mee hebben gesleurd, verhuisd, gelabeld, gecatalogiseerd, ... Dank aan de besturen van de instellingen en de dienstleiding van de bibliotheken voor het akkoord over dit project en het vertrouwen in de werkgroep.

Katrien Alewaeters
Hoofd Medische Bibliotheek
Vrije Universiteit Brussel
Laarbeeklaan 103
1090 Brussel
katrien.alewaeters@vub.ac.be
<http://www.vub.ac.be/BIBLIO>

Cathy Bruschini
Ann De Meulemeester
KCGG
De Pintelaan, 185 (OP8)
9000 Gent
cathy.bruschini@ugent.be
aan2.demeulemeester@ugent.be
<http://www.kcgg.ugent.be>

Inge Discart
Prenten, Kaarten & Plannen
Katholieke Universiteit Leuven
Herestraat, 49 – bus 411
3000 Leuven
inge.discart@bib.kuleuven.be

Imke Hansen
Koninklijke Bibliotheek van België
Keizerslaan, 4
1000 Brussel
imke.hansen@kbr.be
<http://www.kbr.be>

Anke Jacobs
Universiteit Antwerpen
Prinsstraat, 13
2000 Antwerpen
anke.jacobs@uantwerpen.be
www.uantwerpen.be/nl/bibliotheek

Dirk Schoonbaert
Instituut voor Tropische Geneeskunde
Nationalestraat, 155
2000 Antwerpen
dschoonbaert@itg.be
lib.itg.be

Paul Sijsmans
Universiteitsbibliotheekdiensten
Katholieke Universiteit Leuven
Mgr. Ladeuzeplein, 21 – bus 5593
3000 Leuven
paul.sijsmans@bib.kuleuven.be
<http://bib.kuleuven.be>

Juni 2014

Noten

- 1 Pilootproject voor de Vlaamse wetenschappelijke bibliotheken met biomedische collecties en de Koninklijke Bibliotheek van België - Rapport en aanbevelingen. Leuven, Vlaams Overlegorgaan inzake Wetenschappelijk Bibliotheekwerk (VOWB), 20 december 2012, 20p.
- 2 *Eindrapport over de voorbereidende studie inzake de oprichting van een gemeenschappelijke depotbibliotheek en de opbouw van een samenwerkingsverband inzake collectievorming. Stand van zaken van het depotproject en het Conspectus-pilootproject*. Leuven, Vlaams Overlegorgaan inzake Wetenschappelijk Bibliotheekwerk (VOWB), 23 juli 1993.
- 3 *VOWB jaarverslag 2001*. Leuven, Vlaams Overlegorgaan inzake Wetenschappelijk Bibliotheekwerk (VOWB), 2002, p. 3 van 7. Meer informatie over het Biomed depotproject is te vinden op <www.vowb.be/depotservice.htm>

INTERNET

Une histoire belge

Stephanie WOLBEEK

en collaboration avec Christophe Fertani

Le 29 avril dernier à la bibliothèque des Riches Claires, Vianney Forgeois, du service Médiation avec les publics et gestion des événements du Mundaneum, a présenté une conférence sur l'histoire d'Internet destinée au grand public. Elle fut l'occasion de découvrir la thèse d'Alex Wright¹ et des spécialistes du Mundaneum selon laquelle les origines conceptuelles de la société de l'information sont belges. Point de départ, cette réflexion amena à présenter l'aventure de ces grands penseurs que furent Paul Otlet et Henri La Fontaine, du Mundaneum ; et explorer, en filigrane, l'histoire des télécommunications.

L'opinion commune considère qu'Internet est une invention américaine des années septante : Vinton Cerf et Robert Kahn ont créé le protocole TCP/IP en 1974, ils le nommèrent *Internetwork*, premier réseau de transmission de données. Sans mettre en cause cette vérité historique, Alex Wright soutient que l'idée d'un réseau mondial d'échange d'informations a été pensée dans les années trente par Paul Otlet et Henri La Fontaine. Pendant plus d'une heure, la conférence a développé cette thèse, évoquant leur œuvre visionnaire en parallèle avec les technologies d'aujourd'hui. Les nombreuses questions du public ont été l'occasion de digressions passionnantes et instructives sur le phénomène numérique – le web 3.0, la sécurité des *data centers*, les robots-militaires, la web-économie, les liens entre Wikipédia et Google, la fiabilité des câbles transatlantiques – vivifiant les esprits, même les plus avertis !

Bien connus des bibliothécaires pour leur Classification universelle décimale (CDU), Otlet et La Fontaine ont d'autres mérites à leur actif. Fervents pacifistes à une époque où cette idée était marginale, féministes avant l'heure, ils consacrèrent leur vie à concrétiser l'idée de partage mondial du savoir, de connexion internationale, d'échange instantané d'informations.

Cette ambition s'est déclinée de différentes manières selon la personnalité des hommes qui portaient ce projet : Henri La Fontaine en tant que Prix Nobel de la paix ; et Paul Otlet, inventeur de la *Documentation* – discipline nouvelle qui

regroupe les techniques de collecte, d'analyse et de diffusion de documents.

Des initiatives belges en faveur de la paix

Bruxellois, issus de familles bourgeoises et juristes de profession, Henri La Fontaine, sénateur du Parti Ouvrier Belge (1854-1943), et Paul Otlet (1868-1944), amis inséparables, vécurent des passions communes : la bibliographie, les idéaux humanistes et pacifistes.

Ils concrétisèrent leur engagement pacifiste en fondant l'Union des Associations Internationales. Henri La Fontaine participa aussi au Bureau international de la paix, qu'il dirigea de 1907 à 1943. Il fut également un défenseur de l'idée de la Société des Nations, qui préfigura l'ONU. En 1913, Henri La Fontaine recevra le prix Nobel de la paix pour ses contributions au pacifisme. Il investira une partie de ce Prix dans le Mundaneum, instrument fondamental du projet de pacification du monde, dont le *modus operandi* est l'échange et le partage des connaissances au niveau international. La Fontaine se distingua aussi par son féminisme : il participa à la création de la Ligue belge du droit des femmes, aida Marie Popelin, première femme docteur en droit, à lever le veto qui lui interdisait d'accéder au Barreau.

De l'esprit collaboratif avant l'électronique, de l'instantanéité avant le numérique

L'*Encyclopedia Universalis Mundaneum* est un projet élaboré par Paul Otlet à partir des années vingt. Rédigé par un réseau de spécialistes, le contenu de cette encyclopédie est actualisé sans réédition grâce à un système inédit : les feuillets étant séparés, seule la page contenant l'information périmée sera renouvelée. Un précurseur de Wikipédia selon certains !

S'il se plonge dans cette somme, le lecteur découvrira des schémas de procédés d'échange simultané, allant de la vidéoconférence au livre

numérique (Fig. 1) disponible selon des modalités techniques encore inconnues à l'époque. Ces dessins évoquent les services qu'offrent Skype ou Google Books aujourd'hui.

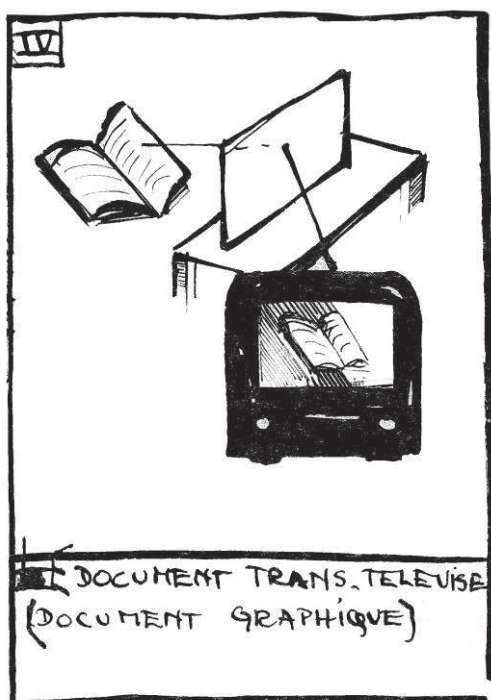

Fig. 1 : L'intuition du livre numérique.

Le moteur de recherche, version papier

À l'origine, l'ambition du Mundaneum est, d'abord, d'indexer l'ensemble des références bibliographiques pour ensuite, les diffuser le plus largement possible. Le Répertoire bibliographique universel (RBU) est le moyen d'atteindre l'objectif premier.

Ce Répertoire comptera jusqu'à 12 millions de notices bibliographiques, rangées selon un système utilisé encore aujourd'hui dans les bibliothèques : la Classification décimale universelle (1905). Ce classement bibliographique permet d'accéder à toute connaissance, en dépassant la barrière des langues. En effet, son arborescence associe un code numérique – la cote – à un thème. La connaissance de cette cote permet de trouver un document sur le sujet qui lui correspond. Un Suédois, un Espagnol ou un Anglais se

référeront donc au même code pour trouver les publications sur une thématique donnée.

Le génie inventif d'Otlet ne s'arrête pas à ce langage d'indexation, il crée aussi les fiches standardisées (7,5 x 12,5 cm) et les meubles à tiroirs qui les contiennent.

Ce Répertoire peut être considéré comme le précurseur d'un moteur de recherche : les fiches décrivent les sources bibliographiques et les classent par sujet ; le *page ranking* des moteurs de recherche web procède de même, mais décrit des pages web et y associe un classement par pertinence, c'est-à-dire un classement thématique amélioré. Enfin, tous deux – répertoire et moteur de recherche – ne compilent pas le savoir à la manière d'une encyclopédie, mais l'indexent afin de créer un chemin d'accès vers l'information. Dès lors, le RBU préfigure pour le support papier, ce que Google représente pour le réseau Internet : un formidable outil d'accès au savoir, à disposition de tous.

En 2013, le Répertoire bibliographique universel fut inscrit au Registre international de la Mémoire du monde par l'Unesco.

La Cité Mondiale : le Réseau des réseaux

La Cité Mondiale est pensée par Paul Otlet, dès les années 1910, comme le moyen de diffuser les connaissances à partir d'un lieu unique qui rassemblerait, en territoire neutre, centres de recherche et d'études, bibliothèques, musées, organismes nationaux et internationaux. "Ascension, compréhension, paix, fédération, coopération, progrès, prospérité, liberté", peut-on lire sur une affiche.

Paul Otlet travaillera à cette idée durant des décennies, avec de nombreux architectes dont le renommé Le Corbusier. Jugé mégalomane, ce projet ne trouvera, au regret d'Otlet, jamais de concrétisation.

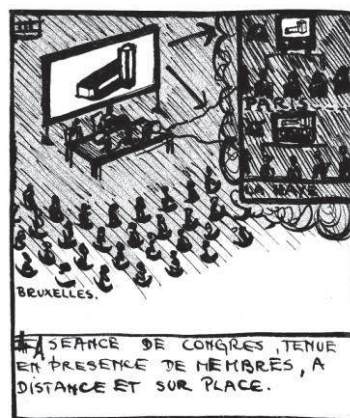

Fig. 2 : L'intuition de la vidéoconférence.

Otlet et La Fontaine profitèrent de l'élan de l'Exposition universelle de 1910 pour installer au Palais du Cinquantenaire leur Palais Mondial – le Mundaneum (aile actuellement occupée par Autoworld). Ils en seront expulsés en 1934 et leurs collections éparpillées durant la Seconde Guerre mondiale.

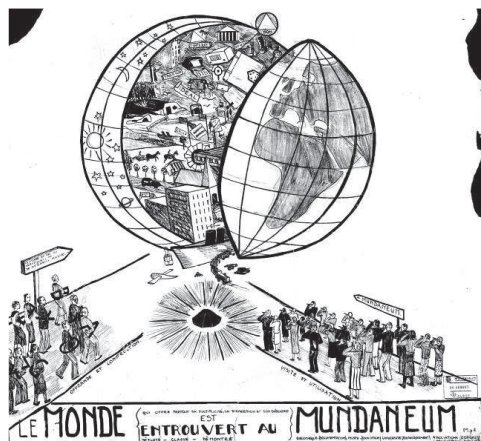

Fig 3. Le Mundaneum.

Retranscription du texte :

(Les peuples offrent et construisent, les peuples visitent et utilisent) le Mundaneum. Le Monde qui offre partout sa multiplicité, sa dispersion, son désordre est entrouvert au Mundaneum déployé - classé - démontré. Mundaneum bibliothèque - (documentation) - musée (exposition) université (enseignement) - associations - congrès - laboratoires (atelier).

De la bibliographie au World Wide Web : un siècle d'évolution

Internet est inventé à des fins militaires pendant la Guerre froide : les États-Unis souhaitaient unifier leurs modes de communication informatique. Ils chargèrent des scientifiques, via le projet DARPA, de la mise au point d'un dispositif fiable et rapide préservant les échanges d'informations d'une dépendance vis-à-vis de voies fixes et de centres uniques, trop vulnérables. Ces recherches aboutirent à la création du réseau Arpanet en 1972, à laquelle Vinton Cerf participa.

Internet se diffusera progressivement. Initialement réservé aux scientifiques, il se répandra dans les années nonante, décennie qui popularise l'informatique et l'Internet. Auparavant, tant la navigation que la création de contenus sur le web requéraient des compétences techniques sophistiquées (html, C++, protocole FTP, TCP/IP, etc.). Peu à peu, des innovations facilitent l'accès à un site : le *world wide web* simplifie l'adresse IP, les boîtes mail deviennent ergonomiques et l'invention du moteur de recherche permet de trouver l'information en un clin d'œil.

Enfin, au début des années 2000, l'apparition des *blogs*, des sites collaboratifs d'hébergement de contenus (*Dailymotion*, *YouTube*, etc.), et des *wikis* permet à quiconque de partager des informations de manière simple : la création de contenus n'est plus une affaire d'initiés, elle est à la portée de tous. Le web 2.0 réalise d'une manière technologique le rêve de Paul Otlet et d'Henri La Fontaine : l'échange mondial de connaissances, le partage instantané des savoirs de tous, par tous et pour tous.

Le Mundaneum aujourd'hui : des archives et des expositions

Aujourd'hui asbl installée à Mons, le Mundaneum rassemble les archives originales de Paul Otlet et d'Henri La Fontaine et a la particularité, comme centre d'archives privé, de disposer d'un espace d'exposition. Ces six kilomètres d'archives comportent des documents d'intérêt historique majeur, que ce soient des livres, des photos, des affiches ou des objets. Parmi eux encore, le curieux découvrira d'importantes collections sur le pacifisme, le féminisme et l'anarchisme notamment.

Fermé pour cause de travaux, le Mundaneum rouvrira ses portes en juin 2015, dans le cadre de "Mons, capitale européenne de la culture", avec une exposition sur la visualisation de l'information, intitulée *Mapping Knowledge : Comprendre le monde par les données*. Gageons que cet événement sera d'une aussi belle qualité que la conférence de Vianney Forgeois !

Pour en savoir plus

Le Mundaneum, les archives de la connaissance. Les Impressions Nouvelles, 2008, 97 p.

Centre d'archives de la Fédération Wallonie - Bruxelles et espace d'expositions temporaires, [en ligne], <<http://www.mundaneum.org>>, (consulté le 23 juillet 2014).

Sur les traces de... In het spoor van... Paul Otlet. Cahiers de la Documentation/Bladen voor Documentatie, n° spécial 201.

Note

- ¹ Thèse développée dans Alex Wright, *Cataloging the World, Paul Otlet and the Birth of the information age*. Oxford University Press USA, 2014, 360 p.

NOUVELLES
PARUTIONS
N I E U W E
PUBLICATIES

HIER UND
JETZT

Verlag für Kultur
und Geschichte

Hier und Jetzt

<http://www.hierundjetzt.ch>

**INFORMATIONSWISSENSCHAFT :
THEORIE, METHODE UND PRAXIS –
ARBEITEN AUS DEM MASTER OF
ADVANCED STUDIES IN ARCHIVAL,
LIBRARY AND INFORMATION
SCIENCE (2010-2012)**

Alex Gilbert COUTAZ; Gaby KNOCH-MUND;
Ulrich REIMERWRIGHT – 2014 – 416 p. – ISBN 978-3-03919-314-1.

Le volume réunit 18 articles à partir des mémoires de maîtrise de la troisième volée du programme de formation continue en archivistique, en bibliothéconomie et en science de l'information des Universités de Berne et de Lausanne.

Les travaux orientés sur la pratique s'attachent à traiter des thématiques actuelles, portent un regard sur la réflexion théorique et présentent des solutions sur des questionnements d'aujourd'hui de l'archivistique et de la bibliothéconomie.

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

Oxford University
Press USA

<http://global.oup.com/academic>

**CATALOGING THE WORLD –
PAUL OTLET AND THE BIRD OF THE
INFORMATION AGE**

Alex WRIGHT – 2014 – 389 p. – ISBN 978-0-19-993141-5.

Covers the fascinating history of a forgotten innovator and the first proto-Internet

- The dual narrative covers both the dreams and failures of Paul Otlet and the history of systems to organize recorded knowledge
- There is only one other full-length book about Paul Otlet currently in print
- Carries the story of the dream of universal knowledge up to today's technological landscape of Google and Wikipedia

In 1934, a Belgian entrepreneur named Paul Otlet sketched out plans for a worldwide network of computers—or "electric telescopes," as he called them — that would allow people anywhere in the world to search and browse through millions of books, newspapers, photographs, films and sound recordings, all linked together in what he termed a "réseau mondial": a "worldwide web". Today, Otlet and his visionary proto-Internet have been all but forgotten, thanks to a series of historical misfortunes — not least of which involved the Nazis marching into Brussels and destroying most of his life's work. In the years since Otlet's death, however, the world has witnessed the emergence of a global network that has proved him right about the possibilities — and the perils — of networked information.

In 1934, a Belgian entrepreneur named Paul Otlet sketched out plans for a worldwide network of computers—or "electric telescopes," as he called them — that would allow people anywhere in the world to search and browse through millions of books, newspapers, photographs, films and sound recordings, all linked together in what he termed a *réseau mondial*: a "worldwide web." Today, Otlet and his visionary proto-Internet have been all but forgotten, thanks to a series of historical misfortunes — not least of which involved the Nazis marching into Brussels and destroying most of his life's work. In the years since Otlet's death, however, the world has witnessed the emergence of a global network that has proved him right about the possibilities — and the perils — of networked information.

In *Cataloging the World*, Alex Wright brings to light the forgotten genius of Paul Otlet, an introverted librarian who harbored a bookworm's dream to organize all the world's information. Recogniz-

ing the limitations of traditional libraries and archives, Otlet began to imagine a radically new way of organizing information, and undertook his life's great work: a universal bibliography of all the world's published knowledge that ultimately totaled more than 12 million individual entries. That effort eventually evolved into the Mundaneum, a vast "city of knowledge" that opened its doors to the public in 1921 to widespread attention. Like many ambitious dreams, however, Otlet's eventually faltered, a victim to technological constraints and political upheaval in Europe on the eve of World War II. Wright tells not just the story of a failed entrepreneur, but the story of a powerful idea — the dream of universal knowledge — that has captivated humankind since before the great Library at Alexandria. *Cataloging the World* explores this story through the prism of today's digital age, considering the intellectual challenge and tantalizing vision of Otlet's digital universe that in some ways seems far more sophisticated than the Web as we know it today

ARCHIMAG N° 274 (mai 2014)

- *Les archives de 14-18 sur tous les fronts* – Dossier – Divers auteurs – p. 14-22.

Incontournables, les commémorations relatives à la première guerre mondiale sont légion chez nos voisins français, et l'occasion pour les archives de cette période, d'être mises en avant. La publication et la valorisation de ces archives est au cœur de ce dossier, qu'elles soient numériques ou autres. On retrouve notamment l'article *La Grande collecte ou les archives en mode 2.0* (p. 18), de Bruno TEXIER ; *Quand la guerre de 14-18 passe par la numérisation* (p. 19), du même auteur ; *Apocalypse : les archives font leur cinéma* (p. 20-21) par Clémence JOST ; et *Léon Vivien, un poilu sur Facebook* (p. 22) par Bruno TEXIER. L'occasion de découvrir que plus que jamais, les archives sont multimédias.

(NW)

- *La Ged en mode collaboratif* – Christophe Dutheil – p. 24-26.

Les éditeurs de solutions de Ged s'efforcent actuellement de simplifier à l'extrême toutes leurs interfaces. L'objectif : faciliter les versements de documents et stimuler les nouveaux usages participatifs.

(Archimag)

- *20 ans d'expertises dans la gestion de contenu* – Christophe Dutheil – p. 26-28.

On n'a pas tous les jours vingt ans... Pour marquer le coup, l'Aproget et Documentation viennent de décerner des prix ECM à neuf personnes ayant joué un rôle majeur dans le développement de la Ged en France. Décryptage des efforts accomplis par ces spécialistes.

(Archimag)

- *L'impression 3D prend du volume* – Christophe Dutheil – p. 34-35.

Présentation et comparaison de 16 imprimantes 3D, qui sont de plus en plus exploitées dans les bibliothèques internationales, pour développer des ateliers pédagogiques d'impression de

modèles en 3D.

(Archimag)

- *Favoris : réseaux sociaux anonymes* – Clémence Jost – p. 40.

Présentation de trois outils de partage d'informations tels que *Yik Yak*, pour les petites collectivités, (campus universitaire, événements ponctuels...) *Whisper* et *Rumr*, sortes de tchats où la e-reputation n'est pas en jeu !

(NW)

ARCHIMAG N° 275 (juin 2014)

- *Big data : plongez dans le grand bain* – Dossier – Divers auteurs – p. 18-24.

Analyser les données dans le but de créer une valeur ajoutée aux informations collectées, ou encore développer une activité autour de ces contenus et données, voilà la raison d'être du big data. Dans l'article éponyme de ce dossier (p. 19-20), Bruno TEXIER rappelle les enjeux auxquels sont confrontés les professionnels de l'information et de la documentation à une ère de données qui croissent sans cesse, et à leur coopération probable avec les ingénieurs et autres informaticiens. Dans *Big data et avenir des pros de l'infodoc* (propos recueillis par Bruno TEXIER, p. 21), Jean DELAHOUSSE, expert des architectures de gestion et de diffusion des contenus et des données, insiste sur le rôle que les professionnels de l'infodoc pourront jouer dans le big data. *Retours d'expérience : le big data à l'épreuve de l'air et du feu* (Bruno TEXIER, p. 22) nous propose deux expériences : celle de l'avionneur Airbus et des Pompiers de Paris. *Les gazouillis de Twitter sur écoute* (Clémence JOST, p. 23) nous propose de revenir sur l'expérience de Bouygues Telecom qui surveille sa e-reputation à l'aide de Visibrain. Enfin, *big data : gisement pour grandes écoles* (Clémence JOST, p. 24) précise comment les grandes écoles ont saisi ce nouveau créneau de l'emploi et comment sont préparés leurs étudiants.

(NW)

- *Les orientations 2014 de la gouvernance documentaire* – Caroline Buscal – p. 26-27.

Serdalab a lancé sa nouvelle enquête sur la gouvernance documentaire. Deux tiers des répondants de cette troisième édition plébiscitent ce qu'il convient d'appeler plutôt gouvernance de l'information. Après un lent démarrage, les programmes s'accroissent depuis deux ans ; une mise en œuvre est effective ou prévue dans 61% des organisations.

(Archimag)

- *La veille en mobilité, sport à haut risque* – Clémence Jost - p. 28-29.

La mobilité affranchit l'environnement de travail numérique des contraintes de lieu et de temps. Cela, pour le meilleur et pour le pire. Sous prétexte de performance et de productivité, ce phénomène comporte des risques qui n'épargnent pas la veille.

(Archimag)

- *Bibliothèques à l'hôpital: une présence inégale auprès des malades* – Bruno Texier - p. 30-31.

Les bibliothèques sont les grandes méconnues du milieu hospitalier. Pourtant, des centaines de bibliothécaires – bénévoles pour la plupart – améliorent le séjour des malades. Et leurs actions vont bien au-delà du simple prêt de livre.

(Archimag)

- *KM et RSE: un accompagnement de qualité* – Christophe Dutheil - p. 32-35.

Qu'est-ce qui différencie les sociétés de services proposant le développement du réseau social de votre entreprise ou de votre plateforme de knowledge management? D'une part, leurs compétences techniques, et d'autre part leurs aptitudes à gérer des projets de transformation. Archimag propose un tableau comparatif de 20 sociétés de services spécialistes du KM et du RSE.

(NW)

- *PhotosNormandie: un exemple d'indexation collaborative* – Patrick Peccatte - p. 36-37.

PhotosNormandie est un projet collaboratif portant sur plus de 3000 photos et 300 films sur le Débarquement et la bataille de Normandie. Il est actif depuis 2007 et a pour but essentiel d'améliorer les légendes de ces documents historiques en utilisant les possibilités de la plateforme *Flickr* (pour les photos) et de *YouTube* (pour les films). Méthodologie à travers l'exemple de deux photos.

(Archimag)

- *Gérer ses mots de passe sur internet* – Sharon Camara - p. 40.

Présentation et mise en avant des points forts de trois outils utiles pour gérer ses mots de passe sur internet: *lastpass.com*, *dashlane.com/fr* et *keepass.fr*.

(NW)

- *Extension de veille pour Google Chrome* – Sharon Camara - p. 36.

Présentation de *TrackEngine*, outil de surveillance de pages web, de *Chrome Web*

ARCHIMAG

N° 276 (juillet-août 2014)

- *Bibliothèque, carrefour d'apprentissages* – Dossier – Divers auteurs - p. 14-20.

Oublié le temps où les bibliothèques n'étaient que des lieux de stockage de livres à destination de furieux de lectures! Aujourd'hui, les bibliothèques s'ouvrent à tous les publics et deviennent des lieux d'échanges (en référence au « troisième lieu », espace social) et d'apprentissage. Ce dossier est l'occasion de présenter diverses expériences dans le domaine, telles que le Rolex learning center de Lausanne, espace dédié à l'acquisition du savoir (p. 16), la Bibliothèque publique d'information du Centre Pompidou de Paris (p. 17-18) ou enfin, d'aborder l'autoformation, alternative à l'apprentissage traditionnel, telle que proposée à la bibliothèque de l'Institut national des sciences appliquées de Rouen (p. 19-20).

(NW)

- *Gare au burn-out numérique* – Bruno Texier - p. 22-23.

Courrier électronique, flux RSS, tweets, SMS... L'homo connexus est guetté par le burn-out numérique. La surcharge informationnelle provoque chez chacun d'entre nous de nouvelles pathologies de l'intelligence. Portrait d'une société passée à l'ère du travail intellectuel à la chaîne.

(Archimag)

- *Le standard d'échange de données pour l'archivage: du standard à la norme* – Michel Jacobson - p. 26-27.

Depuis la publication de sa version initiale en 2006, le standard d'échange de données pour l'archivage (Seda) a été mis en œuvre dans différents contextes. Il a suivi plusieurs révisions, a donné naissance à des travaux de normalisation et a globalement contribué à la structuration des relations entre les partenaires des échanges d'archives publiques.

(Archimag)

- *Ged, ECM et cloud: des offres intégrées pour PME* – Clémence Jost - p. 29-31.

Présentation et comparaison de 16 solutions de type Ged, ECM ou cloud pour PME.

(Archimag)

Store, et de *Page Monitor*, équivalent de *Update Scanner* de *Firefox*, et de *Digo*, outil social de bookmarking permettant de classer et partager des favoris en ligne.

(NW)

**BBF - BULLETIN DES
BIBLIOTHÈQUES DE FRANCE**
N°2 (juin 2014)

- *La musique, nouveaux enjeux ?* – Dossier – Divers auteurs – p. 8-129.

Ce deuxième numéro du BBF nouvelle formule nous entraîne sur les pas de la musique et sa présence quasi permanente pour qui veut, dans notre société de haute technologie. Musique et livre ? Musique et numérique ? Des aspects ici abordés au travers de nombreux articles tantôt rédigés par des pros de l'infodoc, tantôt par

- *La médiathèque de la Cité de la musique : vers un pôle ressources d'exception* – équipe de la médiathèque de la Cité de la musique – p. 92-101.

À l'occasion de l'ouverture prochaine du pôle ressources de la Philharmonie de Paris, la médiathèque de la Cité de la musique voit ses missions renforcées en termes d'accueil de publics, mais aussi d'archivage et de diffusion numérique. Le développement de l'offre culturelle en ligne, la numérisation des archives du musée de la Musique, le rôle fondamental joué dans le projet MIMO et enfin l'information et le conseil apportés sur les professions musicales sont autant de volets témoignant de la richesse et du dynamisme de cet équipement.

(BBF)

- *La musique à la BPI : pour un nouveau modèle de bibliothèque musicale* – Enora Oulc'Hen – p. 102-111.

La bibliothèque musicale de la BPI offre à son public un panel de collections et de services dont l'utilisation s'est étendue au fil des années. Frappée par la crise d'un secteur musical qui peine à établir de nouveaux modèles économiques, elle doit elle aussi réinventer ses stratégies de services pour mieux s'accorder aux pratiques d'écoute et de création actuelles.

(BBF)

- *Médiathèque et conservatoire, la triple entente : l'expérience du Trente à Vienne (sère)* – Joseph Belletante – p. 112-121.

Depuis 2012, la médiathèque et le conservatoire musique et danse de Vienne sont réunis sous le même toit. Ils travaillent ensemble au quotidien pour accueillir les publics, constituer des collections et construire des animations communes. Si le bâtiment pousse naturellement les équipes à se rencontrer, la pratique a montré

d'autres passionnés, journalistes, écrivains, explorateurs musicaux.

(NW)

- *Retour vers le futur : quand le (disque) vinyle fait son come-back dans les médiathèques* – René Vander Poorte – p. 72-86.

Expérience durable ou éphémère, les tentatives de réintroduction de fonds vinyles dans les bacs à musique des médiathèques ne sont sans doute, au-delà d'un plaisir retrouvé, qu'une petite branche dans l'arbre à idées des initiatives à mettre en place, à l'exemple de la médiathèque de Cavaillon.

(BBF)

qu'il ne suffit pas de réunir des institutions pour faire sens et culture. Tout repose, comme souvent, sur les bonnes volontés pour mener des projets exigeants, adaptés aux territoires qu'ils traversent.

(BBF)

- *L'espace musique, troisième lieu : réenchanter la musique en bibliothèque* – Xavier Galaup – p. 122-127.

Les bibliothèques ont répondu à une forte attente de prêts de documents musicaux. Cette offre, initialement axée sur les supports au détriment des contenus et de l'action culturelle, doit à présent s'inverser de sorte à privilégier la socialisation possible autour des contenus culturels, de l'écoute et de la pratique musicales.

(BBF)

- *Microtournée bibliobus avec artiste embarqué* – Renaud Walter – p. 128-129.

Des musiciens présents dans les tournées du bibliobus de la Médiathèque départementale du Haut-Rhin... Voilà qui permet un partage très original et varié entre les publics, les musiciens et les professionnels des bibliothèques. Les habitudes de tout le monde s'en trouvent modifiées et ce sont autant de réinventions et de découvertes mutuelles qui se développent. Ces « voyages sonores » sont enregistrés puis mis en ligne, dans un mouvement d'échange particulièrement créatif.

(BBF)

- *Albert Poirot : l'administrateur* – Portrait réalisé par Anne-Sophie Chazaud – p. 132-137.

Portrait d'Albert Poirot, depuis 2006, administrateur de la Bibliothèque nationale universitaire de Strasbourg, et précédemment inspecteur général des bibliothèques et directeur de la bibliothèque municipale de Dijon.

(NW)

- *Perspectives pour l'évolution du métier de bibliothécaire : une identité professionnelle questionnée* – Florence Roche ; Frédéric Saby – p. 151-157.

Maintes fois posée, la question de l'avenir du métier de bibliothécaire est ici décortiquée. Les auteurs considèrent les différentes étapes de l'évolution de la profession durant ces vingt dernières années, en passant par le développement de l'internet et de l'informatique documentaire, des ressources et collections numériques ; et considèrent l'indispensable évolution des métiers en fonction des catégories françaises (A, B et C).

(NW)

INFORMATION- WISSENSCHAFT & PRAXIS

Vol. 65, Nr 3 (2014)

- *Wahlkämpfe im Miniaturformat: Fernsehdebatten und ihre Wirkung am Beispiel des TV-Duells 2013 zwischen Angela Merkel und Peer Steinbrück* – Thorsten Faas; Jürgen Maier – p. 163-168.

Les Campagnes électorales en miniature: L'influence des débats télévisés à l'exemple du duel télévisé en 2013 entre Angela Merkel et Peer Steinbrück.

Les duels télévisés en format américain existent en Allemagne depuis 2002, quand Gerhard Schröder et Edmund Stoiber se sont retrouvés pour deux duels. Entretemps, ils font partie intégrante des campagnes électorales. Dans cet article, nous essayons de comprendre pourquoi ces événements sont tellement appréciés tant par les acteurs impliqués, que par les médias et les citoyens, mais aussi par la science. Nous montrons, exemple à l'appui des élections fédérales de 2013, comment ces "campagnes électorales en miniature" peuvent être explorées.

(HM)

- *Die Evaluation des wissenschaftlichen Wertes elektronischer Zeitschriften nach einem Modell der California Digital Library* – Daniel Rudolf – p. 185-189.

L'auteur décrit ici une méthode de la California Digital Library (CDL) pour l'évaluation de revues, une méthode qui compare l'utilité, la qualité et la rentabilité des périodiques étudiés. Ensuite, il nous livre ensuite le rapport de l'application de cette méthode aux revues électroniques des bibliothèques des facultés de Biologie (118 titres) et de Chimie (88 titres) de l'Université de Würzburg pour l'année 2012. Certains résultats

choisis sont examinés plus en détail et comparés avec les résultats d'une évaluation de coût par utilisation.

- *"Anwenderschulung zur computergestützten Informationsbeschaffung für Fortgeschrittene" oder doch lieber in die Coffee Lectures?* – Olivier Renn – p. 190-194.

La formation à la recherche d'information assistée par ordinateur pour utilisateurs avancés" ou juste des "Coffee Lectures"?

Les utilisateurs trouvent les cours de formation dans le domaine de la maîtrise de l'information, et en particulier aux bases de données tels qu'offerts par les bibliothèques universitaires, souvent inutiles et sans intérêt ou trop fastidieux. L'auteur décrit ici le concept et la première expérience des "Coffee Lectures", un format introduit fin 2013 à l'ETH Zurich, et qui est basé sur des présentations courtes, de maximum dix minutes, accompagnées d'un café ou d'un thé gratuit.

(HM)

LECTURES 185

Vol. 50, n°4 (décembre 2013)

- *Une bibliothèque 100 % numérique* – Philippe Allard – p. 18-19.

Le projet américain Bibliotech se présente comme la première bibliothèque publique sans livre. De fait, elle ne contient pas de livres imprimés sur papier mais offre bien des livres en format numérique. Plusieurs tentatives avaient déjà échoué car le fruit n'était pas mûr. Celle-ci aura-t-elle plus d'avenir et fera-t-elle des émules ?

(SJ)

LECTURES 186

Vol. 50, n°4 (décembre 2013)

- *Vos références bibliographiques en liberté* – Philippe Allard – p. 18-20.

Voilà certes une des tâches qui rebutent dans l'écriture d'un article : la présentation des références bibliographiques et leur introduction dans une bibliographie respectant les règles en la matière. Il existe des logiciels qui automatisent plus ou moins le travail. La plupart sont connus des chercheurs et des étudiants. L'auteur s'attache à la description du logiciel libre Zotero, un rival pour les EndNote, Mendeley, et autres Papers... (SJ)

Écrire pour les *Cahiers*

Les *Cahiers de la documentation* sont alimentés par leurs auteurs. Si vous souhaitez partager avec l'ensemble des membres de l'ABD votre expérience dans un domaine ou vos connaissances d'un sujet ou faire le compte rendu d'une conférence à laquelle vous avez assisté, n'hésitez pas à prendre contact avec le Comité de publication : <cahiers-bladen@abd-bvd.net>

Afin d'assurer une présentation cohérente de notre périodique, nous demandons aux auteurs de respecter les instructions aux auteurs disponible sur <http://www.abd-bvd.be/cah/instr-aut_fr.pdf>

Schrijven voor de *Bladen*

Bladen voor Documentatie bestaat dankzij de auteurs. Indien u uw ervaringen binnen een domein of uw kennis van een bepaald onderwerp wilt delen met alle BVD-leden of een verslag wilt maken van een studiedag waaraan u heeft deelgenomen, aarzel dan niet om het Publicatiecomité te contacteren via <cahiers-bladen@abd-bvd.net>

Om een coherente presentatie van ons tijdschrift te verzekeren, vragen wij de auteurs de auteursaanbevelingen te respecteren : <http://www.abd-bvd.be/cah/instr-aut_nl.pdf>

asbl créée le 21 mars 1947
vzw opgericht op 21 maart 1947

Plus de 500 professionnels de
l'information et de la documentation

Meer dan 500 informatie- en
documentatiespecialisten

<http://www.abd-bvd.be>

Correspondance

c/o Bibliothèque royale de Belgique
Boulevard de l'Empereur, 4
1000 Bruxelles
Belgique
abdbvd@abd-bvd.be

Briefwisseling

p/a Koninklijke Bibliotheek van België
Keizerslaan 4
1000 Brussel
België
abdbvd@abd-bvd.be

Tarif anciens numéros

Prix au numéro : 20 EUR
Prix par article : 10 EUR

Tarief vorige nummers

Prijs per nummer: 20 EUR
Prijs per artikel: 10 EUR

Commandes

tresorier-schatbewaarder@abd-bvd.net

Bestellingen

tresorier-schatbewaarder@abd-bvd.net

KBR•g

INFORUM 2014

Secure our Information

Thanks to the Royal Library for the infrastructure.
Thanks to our sponsors without their kindness this would be impossible.
Thanks to our members for showing their interest.

Belgische Vereniging voor Documentatie vzw - Association Belge de Documentation asbl
Keizerslaan 4 - 1000 BRUSSEL - Boulevard de l'Empereur, 4 - 1000 BRUXELLES
www.abd-bvd.be